

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL MICHAL BOBEK
 prezentate la 24 septembrie 2019¹

Cauzele conexate C-515/17 P și C-561/17 P

**Uniwersytet Wrocławski
împotriva
Agenției Executive pentru Cercetare (REA) (C-515/17 P)
și
Republica Polonă
împotriva
Uniwersytet Wrocławski,
Agenției Executive pentru Cercetare (REA) (C-561/17 P)**

„Recurs – Articolul 19 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene – Reprezentarea reclamanților neprivilegiați în acțiunile directe – Noțiunea de avocat – Noțiune autonomă a dreptului Uniunii – Posibilitatea de a îndrepta o neregularitate în reprezentarea juridică”

Cuprins

I. Introducere	2
II. Cadrul juridic	3
III. Ordonanța atacată	4
IV. Procedura în fața Curții	5
V. Aprecieri	6
A. Geneza și problemele actuale	7
1. Evoluția jurisprudenței privind articolul 19 al treilea paragraf din statut	7
a) Originile din dreptul concurenței	8
b) „Transferul” cerinței independenței la articolul 19 al treilea paragraf din statut	9
2. Aspectele problematice ale „transferului” și consecințele sale procedurale	11

¹ Limba originală: engleza.

a) Contextul.....	11
b) Natura neclară a criteriului	12
c) Consecințele nerespectării cerinței	13
B. Opțiunile și variabilele	15
1. Opțiunile	15
a) Articolul 19 al patrulea paragraf din statut	16
b) Articolul 19 al treilea paragraf din statut	17
2. Scopul reprezentării juridice	19
C. Un criteriu revizuit	21
1. Dimensiunea fondului.....	21
a) Autorizația de a practica în fața instanțelor naționale	21
b) Statutul de avocat – un terț independent în raport cu reclamantul	21
1) Calitatea de terț	21
2) Calitatea de parte independentă	24
2. Dimensiunea procedurală	25
D. Prezenta cauză	28
VI. Cheltuielile de judecată	29
VII. Concluzie	29

I. Introducere

1. Cine are dreptul de a reprezenta un reclamant neprivilegiat în cadrul unei acțiuni directe în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene? Cine este, potrivit formulării utilizate la articolul 19 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, „un avocat autorizat să practice în fața unei instanțe a unui stat membru”?

2. În mod tradițional, procesul de verificare a titlurilor oficiale de calificare ale unui avocat, a certificatelor corespunzătoare și a mandatului său necesar pentru a acționa în numele unui anumit reclamant a fost rareori analizat (în jurisprudență). Procesul de verificare s-a desfășurat în liniște și fără evenimente, ca o sarcină de rutină a grefelor, discuțiile referitoare la acest aspect fiind rezervate adevăraților cunoscători și pasionați ai procedurii judiciare a Uniunii. Situația ar fi rămas aceeași dacă procesul de verificare, care este în mod normal o formalitate, nu ar fi devenit treptat ceva destul de diferit.

3. Uniwersytet Wrocławski (Universitatea din Wrocław, Polonia) a introdus o acțiune la Tribunal prin care a contestat o decizie adoptată de Agenția Executivă pentru Cercetare (denumită în continuare „REA”) prin care universitatea a fost obligată să restituie anumite fonduri care i-au fost acordate anterior.

4. Acțiunea a fost declarată inadmisibilă din cauza lipsei unei reprezentări juridice corespunzătoare². Potrivit Tribunalului, reprezentantul juridic al Universității din Wrocław nu a îndeplinit cerința independenței pe care o implică noțiunea de „avocat” în sensul articolului 19 al treilea paragraf din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene (denumit în continuare „statutul”). Deși avea calificarea de avocat potrivit dreptului polonez și își exercita profesia în cadrul unei firme de avocatură, reprezentantul preda totodată cursuri în calitate de cadru universitar extern la Universitatea din Wrocław și încheiase un contract de drept civil cu universitatea în acest scop. În opinia Tribunalului, existența contractului respectiv implică neîndeplinirea cerinței reprezentării juridice independente.

5. În contextul prezentului recurs împotriva ordonanței menționate, solicităm Curții să efectueze o dublă reevaluare a jurisprudenței și a practicii Tribunalului în acest domeniu. În primul rând, *pe fond*, se impune ca interpretarea articolului 19 al treilea paragraf din statut să fie readusă în limitele rezonabilului și ale previzibilului. În al doilea rând și poate mai important, este necesar ca o eventuală neregularitate în reprezentarea juridică să fie considerată ca fiind o neregularitate *procedurală* a unei acțiuni, în privința căreia trebuie atenționat în mod corespunzător reclamantul în cauză, oferindu-i-se posibilitatea îndreptării sale.

II. Cadrul juridic

6. Articolul 19 din statut, care face parte din titlul III al acestuia, are următorul cuprins:

„Statele membre precum și instituțiile Uniunii sunt reprezentate în fața Curții de Justiție de un agent numit pentru fiecare cauză; agentul poate fi asistat de un consilier sau de un avocat.

Statele părți la Acordul privind Spațiul Economic European, altele decât statele membre, precum și Autoritatea de supraveghere AELS menționată de acest acord, sunt reprezentate în același fel.

Celelalte părți trebuie să fie reprezentate de un avocat.

Numai un avocat autorizat să practice în fața unei instanțe a unui stat membru sau a unui alt stat parte la Acordul privind Spațiul Economic European poate reprezenta sau asista o parte în fața Curții.

Agenții, consilierii și avocații care compar în fața Curții se bucură de drepturile și garanțiile necesare exercitării independente a funcției lor, în condiții care se stabilesc prin regulamentul de procedură.

În raporturile cu consilierii și avocații care se prezintă în fața ei, Curtea se bucură de competențele atribuite în mod normal curților și tribunalelor, în condiții care se stabilesc prin același regulament”.

7. Potrivit articolului 53 din statut, „[p]rocedura în fața Tribunalului este reglementată de titlul III”. Acest titlu include articolul 19 din statut.

8. Articolul 51 din Regulamentul de procedură al Tribunalului (denumit în continuare „RPT”) privește „obligația de reprezentare” în acțiunile directe și are următorul cuprins:

„(1) Părțile trebuie reprezentate de un agent sau un avocat în condițiile prevăzute la articolul 19 din Statut.

² Ordonanța din 13 iunie 2017, Uniwersytet Wrocławski/REA (T-137/16, nepublicată, EU:T:2017:407).

(2) Avocatul care reprezintă sau asistă o parte are obligația să depună la grefă un document care să certifice că are dreptul să își exercite profesia în fața unei instanțe a unui stat membru sau a unui alt stat parte la Acordul privind SEE.

(3) Atunci când partea pe care o reprezintă este o persoană juridică de drept privat, avocații au obligația să depună la grefă un mandat eliberat de aceasta din urmă.

(4) Dacă înscrisurile prevăzute la alineatele (2) și (3) nu sunt depuse, grefierul stabilește un termen rezonabil pentru ca partea vizată să le depună. În cazul în care, în termenul stabilit în acest scop, înscrisurile nu sunt depuse, Tribunalul decide dacă nerespectarea acestei formalități determină inadmisibilitatea cererii introductive sau a memoriului pentru neîndeplinirea condițiilor de formă”.

III. Ordonanța atacată

9. La 25 martie 2016, Universitatea din Wrocław a introdus o acțiune la Tribunal solicitând, în primul rând, anularea deciziilor REA de reziliere a unei convenții de subvenționare și obligarea Universității din Wrocław la rambursarea sumelor de 36 508,37 euro, 58 031,38 euro și 6 286,68 euro și la plata de daune-interese în valoare de 5 803,14 euro și, în al doilea rând, rambursarea de către REA a acestor sume împreună cu dobânzile acumulate.

10. În apărarea sa, REA a invocat o excepție de inadmisibilitate întemeiată pe cinci motive. Primul motiv privește faptul că reprezentantul juridic al Universității din Wrocław nu îndeplinea condiția referitoare la independență impusă de statut și de RPT. Potrivit REA, condiția nu era îndeplinită întrucât reprezentantul Universității din Wrocław era angajat al unuia dintre centrele de cercetare ale universității.

11. În ordonanța atacată³, Tribunalul a început prin a aminti că este necesar ca reprezentanții reclamantilor neprivilegiați în fața instanțelor Uniunii să îndeplinească două condiții. Prima condiție impune ca reprezentantul să fie un „avocat”. A doua condiție prevede că avocatul trebuie să aibă „dreptul să își exercite profesia în fața unei instanțe a unui stat membru”. În timp ce a doua condiție privește dreptul național, prima nu are legătură cu acesta și trebuie interpretată, în măsura posibilului, în mod autonom, fără a face referire la dreptul național⁴.

12. Tribunalul a mai arătat că rolul avocatului este conceput în ordinea juridică a Uniunii Europene, care emană din tradițiile juridice comune ale statelor membre pe care se întemeiază articolul 19 din statut, ca fiind acela al unui colaborator în administrarea justiției, care este obligat să furnizeze, în deplină independență și în interesul superior al cauzei respective, asistență juridică adecvată nevoilor clientului⁵. Noțiunea de independență a avocaților este definită nu numai în mod pozitiv (prin referire la obligațiile de etică profesională), ci și în mod negativ (prin lipsa unui raport de muncă)⁶.

13. Făcând trimitere la Hotărârea Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej⁷, Tribunalul a statuat că, deși lipsa subordonării între Universitatea din Wrocław și reprezentantul său juridic implică faptul că, în mod formal, nu există un raport de muncă, există totuși riscul ca opinia profesională a reprezentantului juridic să fie influențată, cel puțin în parte, de mediul său profesional⁸.

3 Ordonanța din 13 iunie 2017, Uniwersytet Wrocławski/REA (T-137/16, nepublicată, EU:T:2017:407).

4 Punctele 16 și 17 din ordonanța atacată.

5 Punctul 18 din ordonanța atacată.

6 Punctul 19 din ordonanța atacată.

7 Hotărârea din 6 septembrie 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej/Comisia (C-422/11 P și C-423/11 P, EU:C:2012:553).

8 Punctul 20 din ordonanța atacată.

14. Având în vedere argumentele menționate, Tribunalul a declarat acțiunea vădit inadmisibilă, decizia sa fiind întemeiată pe articolul 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut, precum și pe articolul 51 alineatul (1) din RPT⁹.

IV. Procedura în fața Curții

15. Ordonanța Tribunalului a fost atacată de Universitatea din Wrocław (C-515/17 P) și de Republica Polonă (C-561/17 P).

16. Prin decizia din 24 noiembrie 2017, președintele Curții a conexas cele două acțiuni.

17. Recursul Universității din Wrocław se întemeiază pe două motive. Aceasta invocă, în primul rând, încălcarea articolului 19 din statut și, în al doilea rând, încălcarea articolului 119 din RPT. În ceea ce privește primul motiv, Universitatea din Wrocław contestă interpretarea articolului 19 din statut potrivit căreia existența contractului între Universitatea din Wrocław și reprezentantul său legal implică faptul că cerința independenței nu poate fi îndeplinită. Se arată că, chiar dacă noțiunea de independență trebuie să fie interpretată, în principiu, în mod autonom, în prezenta cauză este necesar să se facă trimitere la dreptul național. Contractul în discuție nu este un contract de muncă și, potrivit dreptului polonez, nu poate fi considerat echivalent cu un asemenea contract. Un contract de drept civil, precum cel din prezenta cauză, este caracterizat de egalitatea între părți și de lipsa unui raport de subordonare. În ceea ce privește al doilea motiv, Universitatea din Wrocław pune în discuție caracterul abstract al anumitor afirmații din ordonanța atacată și lipsa oricărei referiri la situația de fapt din spetă. Universitatea din Wrocław solicită Curții anularea ordonanței atacate, constatarea faptului că acțiunea a fost valabil introdusă la Tribunal și obligarea REA la plata cheltuielilor de judecată.

18. Recursul Republicii Polone cuprinde trei motive. Acest stat membru consideră, în primul rând, că ordonanța atacată încalcă articolul 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut, în al doilea rând că încalcă principiul securității juridice și, în al treilea rând, că încalcă obligația de motivare. Mai precis, Republica Polonă sugerează că jurisprudența, potrivit căreia existența unui raport de muncă implică faptul că un avocat nu poate îndeplini cerința independenței, este fundamental eronată. În plus, ordonanța atacată depășește limitele jurisprudenței respective în aplicarea sa la contractul în cauză. Republica Polonă solicită Curții anularea ordonanței atacate și trimiterea cauzei spre rejudecare la Tribunal. De asemenea, aceasta solicită Curții să oblige părțile la procedura în cauza C-561/17 P să suporte propriile cheltuieli de judecată.

19. În temeiul articolului 40 primul paragraf din statut, Republica Cehă a intervenit în susținerea cererilor recurentelor prin care se solicită anularea ordonanței atacate.

20. Prin Ordonanța președintelui Curții din 5 iulie 2018, Krajowa Izba Radców Prawnych (Camera națională a consilierilor juridici, Polonia) a fost autorizată să intervină în susținerea cererii Republicii Polone, și anume a anulării ordonanței atacate.

21. În memoriul său în răspuns, REA se opune ambelor recursuri. Obiecțiile sale se bazează pe caracterul factual, repetitiv, imprecis sau nou al unora dintre afirmațiile recurentelor. Ea amintește caracterul autonom al noțiunii de avocat din dreptul Uniunii. Reprezentantul juridic care a reprezentat Universitatea din Wrocław în procedura care a condus la emiterea ordonanței atacate se află într-un raport de subordonare față de universitatea respectivă, dacă nu financiar, atunci din punct de vedere al statutului său profesional.

⁹ Punctele 21 și 22 din ordonanța atacată.

22. În memoriul său în replică, Universitatea din Wrocław contestă calificarea argumentelor sale ca factuale și subliniază că argumentele sale se concentrează pe articolul 19 din statut. Aceasta reiterează argumentul potrivit căruia jurisprudența anterioară aplicată a fost interpretată în mod excesiv de larg în prezenta cauză. Corelarea cerinței independenței cu lipsa unui raport de muncă încalcă articolul 19 din statut. Independența reprezentantului său legal a fost asigurată în două moduri: prin regulile de etică aplicabile și prin statutul său de cadru didactic universitar.

23. În memoriul său în replică, Republica Polonă nu este de acord cu afirmațiile REA potrivit cărora argumentele sale sunt de natură factuală. Republica Polonă susține totodată că interpretarea articolului 19 din statut nu poate ignora tradițiile comune ale statelor membre care nu exclud independența unui avocat angajat. Noțiunea de avocat nu trebuie interpretată doar în funcție de dreptul național, ci trebuie luate în considerare atât legile naționale respective cât și garanțiile independenței prevăzute în cuprinsul lor, întrucât dreptul Uniunii nu conține norme în acest sens. În ordonanța atacată, Tribunalul nu a precizat că reprezentantul juridic în cauză nu era un terț în raport cu reclamanta. Aceasta a concluzionat doar că el nu îndeplinește cerința legată de independență. În ceea ce privește argumentul invocat de REA referitor la avantajul obținut de reprezentantul juridic din perspectiva „statutului” său de cadru universitar, afirmația menționată este pur abstractă și fără legătura cu elementele de fapt sau de drept ale cauzei.

24. În memoriul său în duplică, prezentat ca răspuns la ambele replici, REA susține că anumite fapte menționate în recursul formulat de Universitatea din Wrocław sunt noi, de exemplu detaliile despre cariera anterioară a reprezentantului juridic, faptul că nu a furnizat niciodată consiliere juridică pentru finanțarea în cauză și faptul că reprezentarea juridică a fost furnizată Universității din Wrocław în temeiul unui contract încheiat cu o firmă de avocatură în care reprezentantul juridic are calitatea de asociat. Potrivit REA, Universitatea din Wrocław sugerează în mod eronat că interpretarea articolului 19 din statut se bazează pe normele naționale. În ceea ce privește memoriul în replică al Republicii Polone, REA susține că unele afirmații sunt de natură factuală și că, în ordonanța atacată, Tribunalul și-a motivat decizia în mod corect. Referitor la articolul 19 din statut, Republica Polonă nu explică în ce mod luarea în considerare a legilor naționale respective în acest context este diferită de interpretarea întemeiată pe legea în cauză.

25. REA afirmă de asemenea ca răspuns la ambele intervenții, că argumentele din cuprinsul lor sunt inadmisibile, inoperante sau nefondate.

26. Universitatea din Wrocław, REA, Republica Polonă, Krajowa Izba Radców Prawnych și Republica Cehă au prezentat observații orale în ședința desfășurată la 11 iunie 2019.

V. Aprecieri

27. Primul motiv de recurs în cauza C-515/17 P și primul motiv de recurs în cauza C-561/17 P privesc în esență interpretarea eronată a articolului 19 al treilea paragraf din statut.

28. Pentru motivele expuse în prezentele concluzii, suntem de acord că aceste motive sunt fondate. Prin urmare, ordonanța atacată trebuie anulată.

29. Având în vedere concluzia noastră referitoare la primul motiv al ambelor recursuri, considerăm că nu este necesar să se examineze celelalte motive de recurs invocate de recurente, care au ca obiect încălcarea obligației de motivare și (în cazul Republicii Polone) a principiului securității juridice. În opinia noastră, motivele respective privesc în esență aceeași problemă care a fost identificată prin primul motiv al ambelor recursuri. Ele se concentrează pur și simplu pe anumite elemente sau pe consecințe ale problemei menționate. Astfel, în cazul în care criteriul pentru aprecierea independenței unui avocat este dificil de prevăzut, aprecierea acesteia într-o situație concretă ridică în mod necesar probleme de securitate juridică. În mod similar, atunci când criteriul este complicat, aplicarea

criteriului respectiv în situația individuală este puțin probabil să îndeplinească obligația de motivare, astfel încât să-i permită reclamantului neprivilegiat să înțeleagă motivele pentru care avocatul său nu este independent și, prin urmare, nu poate să se prezinte în fața instanțelor Uniunii. În aceste condiții, presupusa lipsă de securitate pe care o implică formularea și aplicarea criteriului independenței este analizată în continuare în cadrul primului motiv de recurs în prezentele concluzii.

30. Analiza primului motiv al ambelor recursuri este structurată după cum urmează: vom începe prin examinarea genezei actualei interpretări a articolului 19 al treilea paragraf din statut și prin identificarea problemelor pe care le ridică interpretarea respectivă (A). Vom prezenta apoi opțiunile pentru interpretarea ajustată a articolului 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut, amintind rațiunea care stă la baza reprezentării juridice, care trebuie să inspire interpretarea menționată (B). În continuare, vom propune un criteriu revizuit în temeiul articolului 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut, inclusiv o ajustare atât a conținutului acestor dispoziții, cât și a consecințelor procedurale aferente nerespectării (C). În sfârșit, în temeiul acestei interpretări a celui de al treilea și a celui de al patrulea paragraf ale articolului 19 din statut în prezenta cauză, se impune să concluzionăm că într-adevăr Tribunalul a interpretat în mod eronat dispozițiile în cauză (D).

A. Geneza și problemele actuale

31. Noțiunea de avocat în jurisprudența referitoare la articolul 19 al treilea paragraf din statut nu a fost elaborată în mod special pentru interpretarea acestei dispoziții. Dimpotrivă, ea este rezultatul unui „transfer” de jurisprudență dintr-un alt domeniu al dreptului Uniunii și dintr-un alt context (1). Treptat, „transferul” respectiv, împreună cu lipsa de claritate în ceea ce privește condițiile care trebuie îndeplinite și consecințele destul de grave ale nerespectării sale, au început să genereze o serie de probleme (2).

1. Evoluția jurisprudenței privind articolul 19 al treilea paragraf din statut

32. Articolul 19 din statut prevede că reclamantii neprivilegiați trebuie să fie reprezentați în fața instanțelor Uniunii de un „avocat” (al treilea paragraf) și că numai „un avocat autorizat să practice în fața unei instanțe a unui stat membru [...] poate reprezenta sau asista o parte în fața Curții” (al patrulea paragraf).

33. Semnificația celui de *al patrulea* paragraf nu a ridicat probleme deosebite. După cum era de așteptat, s-a constatat că reprezentanții juridici nu respectă această dispoziție dacă nu sunt membri ai unui barou național și, prin urmare, nu sunt autorizați să profeseze într-un stat membru¹⁰.

34. Totuși, în ceea ce privește interpretarea articolului 19 *al treilea* paragraf din statut, jurisprudența devine complexă.

¹⁰ A se vedea de exemplu Ordonanța Curții din 20 februarie 2008, Comunidad Autónoma de Valencia - Generalidad Valenciana/Comisia (C-363/06 P, nepublicată, EU:C:2008:99), și Ordonanța Tribunalului din 9 septembrie 2004, Alto de Casablanca/OAPI - Bodegas Chivite (VERAMONTE) (T-14/04, EU:T:2004:258, punctul 11), și Ordonanța Tribunalului din 5 iulie 2006, Comunidad Autónoma de Valencia - Generalidad Valenciana/Comisia (T-357/05, EU:T:2006:188). A se vedea de asemenea Ordonanța Tribunalului din 9 decembrie 2013, Brown Brothers Harriman/OAPI (TRUST IN PARTNERSHIP) (T-389/13, nepublicată, EU:T:2013:691, punctul 14), și Ordonanța Tribunalului din 14 noiembrie 2016, Neonart svetlobni in reklamni napisi Krevh/EUIPO (neonart) (T-221/16, nepublicată, EU:T:2016:673, punctul 8).

35. Noțiunea de „avocat” din cuprinsul acestuia a fost considerată ca fiind o noțiune autonomă din dreptul Uniunii, a cărei trăsătură esențială și definitorie este, potrivit jurisprudenței, „independența”. „Independența” a apărut ca o condiție care, deși poate corespunde caracterizării tradiționale a profesiei de avocat¹¹, nu este menționată și cu atât mai puțin explicată în normele de procedură ale instanțelor Uniunii.

36. Conținutul noțiunii de independență a fost precizat mai întâi de Curte pentru stabilirea documentelor care sunt protejate prin secret profesional în investigațiile din domeniul dreptului concurenței (a). Numai ulterior aceasta a fost „transferată” pentru susținerea unei anumite interpretări a noțiunii de „avocat” în sensul articolului 19 al treilea paragraf din statut. Interpretarea respectivă fost apoi aplicată unei game destul de largi de situații concrete. Pe parcurs, s-a pierdut legătura cu rațiunea inițială și cu scopul inițial al noțiunii de independență (b).

a) Originile din dreptul concurenței

37. În Hotărârea AM & S Europe¹², Curtea a declarat nulă dispoziția relevantă dintr-o decizie a Comisiei Europene, în măsura în care a impus reclamantei să prezinte anumite documente considerate a fi protejate de secretul profesional. Atunci când a analizat întinderea competențelor de investigare ale Comisiei, în temeiul Regulamentului nr. 17¹³, Curtea a statuat în esență că aceasta trebuie interpretat în sensul că protejează confidențialitatea corespondenței dintre un avocat și clientul său, „cu condiția ca, pe de o parte, corespondența să aibă loc în contextul și în interesul exercitării dreptului la apărare al clientului și, pe de altă parte, să provină de la avocați independenți, și anume avocați care nu sunt legați de client printr-un raport de muncă”¹⁴.

38. A doua dintre condițiile menționate și distincția pe care o implică între un avocat intern (angajat) și un avocat extern („independent”) „este bazată pe o concepție a rolului avocatului, considerat colaborator al justiției și care trebuie să furnizeze, în deplină independență și în interesul superior al acesteia, asistența legală de care clientul are nevoie. Contrapondera acestei protecții este disciplina profesională, impusă și controlată în interesul general de instituții care dețin competențele necesare în acest scop”. Curtea a adăugat că o astfel de concepție „reflectă tradițiile juridice comune ale statelor membre și se regăsește și în ordinea juridică a Uniunii, astfel cum rezultă din articolul 17 din Protocoalele privind Statutele Curții de Justiție a CEE și a CEEA, precum și de asemenea din articolul 20 din Protocolul privind Statutul Curții de Justiție a CECO”¹⁵.

39. Același raționament a fost aplicat ulterior în Hotărârea Akzo Nobel, pronunțată în altă cauză din domeniul dreptului concurenței, care a privit, printre altele, aspectul dacă secretul profesional trebuie să protejeze două mesaje electronice între întreprinderea în cauză și consilierul său juridic intern¹⁶. Analizând din nou independența avocaților în vederea definirii domeniului de aplicare al principiului confidențialității, Curtea a făcut distincție între aspectele pozitive și cele negative ale independenței unui avocat, afirmând că acest concept „nu este definit numai în mod pozitiv, și anume prin referire la obligațiile de etică profesională, *ci și în mod negativ, și anume prin absența unui raport de muncă*”. În pofida înscrierii sale în barou și a obligațiilor de etică profesională asociate calității sale de membru

11 A se vedea de exemplu Carta principiilor fundamentale ale avocatului european și Codul deontologic al avocaților europeni, Consiliul barourilor europene, 2019. Articolul 2 se referă la principiile generale care sunt „comune normelor naționale și internaționale care reglementează profesia de avocat” (a se vedea paginile 1 și 6). Independența este prima menționată printre acestea.

12 Hotărârea din 18 mai 1982, AM & S Europa/Comisia (155/79, EU:C:1982:157).

13 Regulamentul nr. 17 al Consiliului din 6 februarie 1962, Primul regulament de punere în aplicare a articolelor [101] și [102 TFUE] (JO 1962, 13, p. 204, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 3).

14 Hotărârea AM & S Europe/Comisia (155/79, EU:C:1982:157, punctele 21 și 22).

15 *Ibidem*, punctul 24. Aceste dispoziții au precedat actualul articol 19 din statut. Ele utilizau o formulare puțin diferită și defineau reprezentantul juridic autorizat să reprezinte reclamantii neprivilegiați în fața Curții ca fiind pur și simplu „un avocat membru al baroului unuia dintre statele membre”.

16 Hotărârea din 14 septembrie 2010, Akzo Nobel Chemicals și Akros Chemicals/Comisia (C-550/07 P, EU:C:2010:512, punctul 28).

al baroului, un avocat intern nu beneficiază față de angajatorul său de același grad de independență precum avocatul care activează în cadrul unui cabinet extern față de clientul său. În aceste împrejurări, avocatului intern îi este mai dificil decât avocatului extern să remedieze eventuale tensiuni existente între obligațiile profesionale și scopurile clientului său”¹⁷.

40. Astfel, atunci când a apărut pentru prima dată în Hotărârea AM & S Europe și Hotărârea Akzo Nobel, cerința ca avocatul să fie independent a fost utilizată pentru definirea sferei documentelor care fac obiectul secretului profesional. În acest scop, a fost introdusă distincția între avocații interni și avocații externi, ajungând astfel în prim plan problema contractelor de muncă și a subordonării care le este inerentă. Jurisprudența respectivă a avut drept scop stabilirea limitelor competențelor de investigare ale Comisiei și stabilirea unui echilibru între competențele menționate și necesitatea protejării drepturilor întreprinderilor în cadrul procedurilor din domeniul dreptului concurenței.

b) „Transferul” cerinței independenței la articolul 19 al treilea paragraf din statut

41. În mod treptat, cerințele stabilite în jurisprudența reprezentată de Hotărârea AM & S Europe și Hotărârea Akzo Nobel au început să fie menționate și invocate în vederea interpretării articolului 19 al treilea paragraf din statut. Jurisprudența referitoare la articolul 19 al treilea paragraf din statut este mai degrabă cazuistică, dar se poate considera probabil că se încadrează în general în cele trei categorii care urmează.

42. În primul rând, obligația ca reclamanții neprivilegiați să fie reprezentați nu permite acestor reclamanți să se reprezinte ei înșiși¹⁸.

43. În al doilea rând, interdicția privind autoreprezentarea a fost confirmată și în cazul persoanelor juridice în diferite situații în care reprezentantul legal avea anumite legături cu reclamantul. Din cauza legăturilor respective, s-a considerat că reprezentanții juridici în cauză nu îndeplinesc condiția de a fi *terți* în raport cu reclamantul. Legăturile menționate constau în îndeplinirea funcției de manager¹⁹, de director²⁰, de fiduciar²¹, de președinte al comitetului executiv²², sau a altor funcții „de conducere la nivel înalt”²³, precum și deținerea unei participații de 10 %²⁴ în societatea reclamantă.

44. În al treilea rând, reprezentarea juridică a fost considerată neadecvată atunci când reprezentanții juridici erau angajați de reclamant.

17 Hotărârea din 14 septembrie 2010, Akzo Nobel Chemicals și Akros Chemicals/Comisia (C-550/07 P, EU:C:2010:512, punctele 42, 43 și 45). Sublinierea noastră.

18 A se vedea de exemplu Ordonanța din 5 decembrie 1996, Lopes/Curtea de Justiție (C-174/96 P, EU:C:1996:473), Ordonanța din 5 decembrie 2013, Martínez Ferráiz/Spania (T-564/13, nepublicată, EU:T:2013:650), Ordonanța din 8 mai 2018, Spieker/EUIPO (Science for a better skin) (T-92/18, nepublicată, EU:T:2018:289), care face în prezent obiectul unui recurs în cauza C-455/18 P, și Ordonanța din 27 septembrie 2018, Sógor/Consiliul și alții (T-302/18, nepublicată, EU:T:2018:621).

19 Ordonanța din 4 decembrie 2017, Nap Innova Hoteles/SRB (T-522/17, nepublicată, EU:T:2017:881, punctul 8).

20 Ordonanța din 8 decembrie 1999, Euro-Lex/OAPI (EU-LEX) (T-79/99, EU:T:1999:312, punctele 28 și 29), Ordonanța din 19 noiembrie 2009, EREF/Comisia (T-94/07, nepublicată, EU:T:2009:451, punctul 15), și Ordonanța din 21 martie 2011, Milux/OAPI (REFLUXCONTROL) (T-139/10, T-280/10-T-285/10 și T-349/10-T-352/10, nepublicată, EU:T:2011:98, punctul 22).

21 Ordonanța din 5 septembrie 2013, ClientEarth/Consiliul (C-573/11 P, nepublicată, EU:C:2013:564), și Ordonanța din 6 septembrie 2011, ClientEarth/Consiliul (T-452/10, nepublicată, EU:T:2011:420).

22 Ordonanța din 31 mai 2013, Codacons/Comisia (T-120/13, nepublicată, EU:T:2013:287, punctul 11).

23 Ordonanța din 18 noiembrie 2014, Justice & Environment/Comisia (T-221/14, nepublicată, EU:T:2014:1002, punctele 10-14).

24 Ordonanța din 20 noiembrie 2017, BikeWorld/Comisia (T-702/15, EU:T:2017:834).

45. Mai precis, în Hotărârea Prezes Urzędului Komunikacji Elektronicznej, făcând referire, printre altele, la jurisprudența reprezentată de Hotărârea AM & S Europe și de Hotărârea Akzo Nobel, Tribunalul a afirmat că „existența unui raport de subordonare” între reprezentantul legal și o parte care are legături cu reclamantul „implică un grad de independență mai scăzut decât cel al unui consilier juridic sau decât cel al unui avocat care își desfășoară activitatea într-un cabinet extern în raport cu clientul său”²⁵.

46. În recurs, Curtea a confirmat hotărârea Tribunalului. În acest context, a apărut o controversă privind aspectul dacă noțiunea de avocat trebuie interpretată ca fiind o noțiune autonomă a dreptului Uniunii sau în funcție de dreptul național (având în vedere trimiterea la dreptul național de la articolul 19 al patrulea paragraf din statut). Curtea a respins această ultimă posibilitate și a arătat că articolul 19 al patrulea paragraf din statut, care prevede că numai un avocat autorizat să practice în fața unei instanțe a unui stat membru poate reprezenta o parte în fața Curții, impune o condiție *necesară* care totuși nu este una *suficientă*. Nu există o corelație automată între deținerea autorizației de a practica în fața unei instanțe a unui stat membru și deținerea autorizației de a practica în fața instanțelor Uniunii Europene. Noțiunea de avocat în sensul articolului 19 al treilea paragraf din statut face „obiectul unei puneri în aplicare obiective, care este în mod necesar independentă de ordinile juridice naționale”²⁶.

47. În mod similar cu ceea ce s-a reținut în Hotărârea Akzo Nobel, în Hotărârea Prezes Urzędului Komunikacji Elektronicznej, Curtea a examinat incompatibilitatea dintre raportul de muncă și posibilitatea ca reprezentantul juridic să acționeze în fața instanțelor Uniunii prin prisma cerinței referitoare la independență²⁷.

48. Într-o hotărâre ulterioară, Tribunalul a statuat că un avocat și cofondator al unui cabinet de avocatură nu poate fi reprezentat de un avocat din același cabinet²⁸. Tribunalul a respins în mod explicit argumentul potrivit căruia aceasta constituie o autoreprezentare întrucât reclamantul era pur și simplu diferit de reprezentantul său juridic²⁹. Faptul că avocatul nu se putea prezenta în fața Tribunalului decurge de fapt din lipsa sa de independență și, mai precis, din controlul efectiv deținut de reclamant asupra cabinetului de avocatură al cărui membru era avocatul.

49. În sfârșit, prezenta cauză pare să facă parte în principal din al treilea ansamblu de cauze privind avocații care sunt angajați ai reclamantului. Totuși, ea duce în mod clar cu un pas mai departe argumentația care stă la baza cauzelor menționate.

50. Într-adevăr, în prezenta cauză, reprezentantul juridic nu oferea consultanță juridică Universității din Wrocław în calitate de angajat al acesteia. Contractul reprezentantului juridic cu universitatea a avut un scop diferit, și anume activitatea didactică. Totuși, Tribunalul a concluzionat că în împrejurările respective exista riscul ca opinia reprezentantului juridic să fie influențată de mediul său profesional, chiar și în lipsa unui contract de muncă pentru prestarea de servicii juridice³⁰.

25 Ordonanța din 23 mai 2011, Prezes Urzędului Komunikacji Elektronicznej/Comisia (T-226/10, EU:T:2011:234, punctul 21).

26 Hotărârea din 6 septembrie 2012, Prezes Urzędului Komunikacji Elektronicznej/Comisia (C-422/11 P și C-423/11 P, EU:C:2012:553, punctele 33 și 34). A se vedea în mod similar Ordonanța din 18 noiembrie 2014, Justice & Environment/Comisia (T-221/14, nepublicată, EU:T:2014:1002), Ordonanța din 14 noiembrie 2016, Dimos Athinaion/Comisia (T-360/16, nepublicată, EU:T:2016:694), și Ordonanța din 8 aprilie 2019, Electroquímica Onubense/ECHA (T-481/18, EU:T:2019:227).

27 Hotărârea din 6 septembrie 2012, Prezes Urzędului Komunikacji Elektronicznej/Comisia (C-422/11 P și C-423/11 P, EU:C:2012:553, punctele 24 și 25, precum și jurisprudența citată). A se vedea însă Ordonanța din 23 mai 2011, Prezes Urzędului Komunikacji Elektronicznej/Comisia (T-226/10, EU:T:2011:234, punctele 16, 17 și 21).

28 Ordonanța din 30 mai 2018, PJ/EUIPO – Erdmann & Rossi (Erdmann & Rossi) (T-664/16, EU:T:2018:517), care face în prezent obiectul a două recursuri pendinte în cauza PJ/EUIPO (C-529/18 P), și în cauza PC/EUIPO (C-531/18 P).

29 *Ibidem*, punctul 59.

30 Ordonanța din 13 iunie 2017, Uniwersytet Wrocławski/REA (T-137/16, nepublicată, EU:T:2017:407, punctul 20).

2. Aspectele problematice ale „transferului” și consecințele sale procedurale

51. Este adevărat că atât jurisprudența privind secretul profesional, cât și jurisprudența referitoare la articolul 19 al patrulea paragraf din statut examinează noțiunea de „independență”. Problema este că, în fiecare dintre aceste ramuri ale jurisprudenței, noțiunea de independență este utilizată într-un context destul de diferit, iar scopul și finalitatea sunt diferite. Prin urmare, efectuarea unui simplu transfer textual al noțiunii respective de la o ramură la cealaltă devine problematică (a). În opinia noastră, criteriul pentru aprecierea independenței unui avocat și a condițiilor reprezentării juridice a reclamanților neprivilegiați care au rezultat în urma transferului menționat nu constituie un exemplu de claritate (b). O asemenea lipsă de claritate este chiar mai gravă având în vedere consecințele grave pe care nerespectarea acestor criterii (neclare) le poate avea asupra reclamanților neprivilegiați (c).

a) Contextul

52. Dreptul Uniunii nu este singurul care se dezvoltă prin intermediul unor „transferuri jurisprudențiale”. O idee sau o noțiune interpretată inițial într-un context legislativ sau juridic poate fi transpusă într-un alt context. Un astfel de transfer nu este un lucru greșit, ci dimpotrivă: promovează previzibilitatea și coerența unui sistem juridic în ansamblul său.

53. Totuși, orice asemenea transfer trebuie să aibă sens în noul mediu. Nu este suficientă o „copiere textuală” automată, prin care textul este preluat prin citări multiple de la o cauză la alta, fără a se ține seama prea mult de noul context sau de scop. Un asemenea exercițiu este probabil să creeze mai multe probleme decât soluții.

54. În acest context, trebuie să recunoaștem că invocarea jurisprudenței reprezentate de Hotărârea AM & S Europe și de Hotărârea Akzo Nobel ca element esențial pentru interpretarea articolului 19 al treilea paragraf din statut pare problematică.

55. După cum s-a subliniat deja³¹, jurisprudența reprezentată de Hotărârea AM & S Europe și de Hotărârea Akzo Nobel a privit domeniul de aplicare al secretului profesional în investigațiile desfășurate potrivit dreptului Uniunii în materia concurenței. În acest context specific, a apărut diferențierea între consultanța juridică internă și cea externă, care a ridicat problema contractelor de muncă ale avocaților și a independenței lor, totul cu scopul de a menține un anumit spațiu de comunicare confidențială față de Comisie. S-a realizat un echilibru între necesitatea de a proteja drepturile întreprinderilor în raport cu Comisia și competențele sale de investigare, pe de o parte, și necesitatea de a asigura posibilitatea protejării și consolidării concurenței de către Comisie, pe de altă parte. Aceasta a condus la adoptarea unei anumite definiții a independenței unui avocat, adaptată la contextul legislativ și la scopul respectiv.

56. Totuși, echilibrul astfel obținut în contextul specific menționat poate să fie preluat și transformat ulterior într-un criteriu general pentru independența avocatului într-un context diferit, în care există diferiți actori cu interese diferite în joc și, în cele din urmă, să nu fie utilizat pentru stabilirea unui spațiu de comunicare confidențială, ci pentru privarea, în fapt, a reclamanților neprivilegiați de accesul lor la instanțele Uniunii?

57. Considerăm că răspunsul este negativ. Pentru a începe cu o chestiune destul de evidentă, termenul „independență” nici măcar nu apare la articolul 19 al treilea paragraf din statut. Există însă o problemă structurală chiar mai profundă: noțiunea de „independență” în jurisprudența reprezentată de Hotărârea AM & S Europe și de Hotărârea Akzo Nobel pur și simplu are un alt obiect decât articolul 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut. Sfera chestiunilor legate de reprezentarea juridică în cadrul acestuia din urmă este incomparabil mai largă decât simpla problemă a raportului de muncă al unui avocat

31 Punctele 37-40 de mai sus din prezentele concluzii.

intern. Interpretarea articolului 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut trebuie să decurgă în mod logic din obiectivul care stă la baza reprezentării juridice ca atare și din considerentele mai generale care caracterizează profesia de avocat. Conduita avocatului, inclusiv decizia privind reprezentarea unei părți, în pofida faptului că are anumite legături cu partea respectivă, nu trebuie să intre în conflict cu vreuna dintre obligațiile care îi revin avocatului în raport cu partea ale cărei interese le reprezintă, dar și față de instanțele înaintea cărora se prezintă, precum și față de confrății săi³².

58. Mai mult, articolul 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut nu poate fi interpretat în mod izolat. El se completează cu normele profesionale stabilite în legislația națională și de organismele profesionale autoreglementate. Deși nu există asemenea norme la nivelul Uniunii, după cum a subliniat în mod corect Republica Polonă, instanțele Uniunii trebuie să poată garanta (la fel ca orice instanță) respectarea standardului necesar în procedurile desfășurate în fața lor, dacă apare o problemă în acest sens.

b) Natura neclară a criteriului

59. Lipsa de claritate a criteriului actual, astfel cum a fost aplicat de Tribunal, decurge în parte din nepotrivirea conceptuală generată de acest transfer de jurisprudență de la un context la altul. Este dificilă grefarea considerațiilor limitate referitoare la avocații interni făcute în contextul investigațiilor în materie de concurențe pe al treilea și pe al patrulea paragraf ale articolului 19 din statut, care au un domeniu de aplicare mai larg și urmăresc un scop diferit.

60. În primul rând, jurisprudența existentă interpretează noțiunea de „avocat” de la articolul 19 al treilea paragraf din statut prin prisma noțiunii de independență. Dar semnificația acestei noțiuni și criteriile pentru aprecierea sa rămân neclare. Motivul este în special faptul că mai multe chestiuni par să fi fost subsumate sub denumirea de „independență”, inclusiv statutul de terț în raport cu reclamantul³³. În schimb, o chestiune care s-ar considera în mod tradițional că se încadrează în noțiunea de independență, și anume lipsa presiunii externe, este practic inexistentă în jurisprudență.

61. De asemenea, nu a fost definită cu claritate niciuna dintre aceste categorii. De exemplu, cauzele în care reprezentanții juridici au deținut diverse funcții corporatiste în cadrul reclamantei au fost considerate că privesc problema autoreprezentării, în timp ce situația avocaților angajați a fost într-o anumită măsură sau chiar complet separată de problema autoreprezentării și a fost analizată în cadrul noțiunii de independență, în privința căreia s-a considerat că avocatul nu o deține din cauza influenței mediului său profesional asupra opiniei sale profesionale.

62. Chiar dacă s-ar admite că în plan conceptual toate aceste chestiuni pot fi abordate în mod corespunzător ca elemente ale noțiunii de „independență”, este oarecum dificil de surprins în mod precis care sunt normele actuale prin analizarea cauzelor individuale. Rămâne neclar, de exemplu, dacă, în cazul persoanelor juridice, excluderea calității de „avocat” poate fi determinată de orice participare la structura corporatistă a unui reclamant sau doar de activitatea în cadrul organelor care exercită controlul (sau o altă influență) asupra reclamantului. Mai mult, în cazul raporturilor de muncă, nu este clar care sunt principiile de bază care servesc la diferențierea relației dintre un avocat angajat și angajatorul său de relația dintre un avocat și clientul său (potențial unic sau principal).

32 A se vedea de exemplu Carta principiilor fundamentale ale avocatului european și Codul deontologic al avocaților europeni, citate mai sus la nota de subsol 11, p. 7 (punctul 6) și p. 9 [principiile (h) și (i) privind respectarea confrăților și, respectiv, a statului de drept și buna administrare a justiției].

33 A se compara în special Hotărârea din 6 septembrie 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej/Comisia (C-422/11 P și C-423/11 P, EU:C:2012:553, punctele 24 și 25, precum și jurisprudența citată), cu Ordonanța din 23 mai 2011, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej/Comisia (T-226/10, EU:T:2011:234, punctele 16, 17 și 21), și cu Ordonanța din 30 mai 2018, Pj/EUIPO – Erdmann & Rossi (Erdmann & Rossi) (T-664/16, EU:T:2018:517).

63. Lipsa unor criterii clare pentru aprecierea respectării articolului 19 al treilea paragraf din statut de către un reprezentant juridic conduce la o lipsă de previzibilitate pentru reclamanții neprivilegiați (și pentru reprezentanții lor juridici)³⁴ în ceea ce privește modul în care se interpretează dispoziția respectivă în lumina existenței *unor* legături între reclamant și avocatul său.

64. Suntem gata să admitem că instanțele Uniunii analizează în mod inevitabil o mare varietate de situații de fapt în ceea ce privește legăturile concrete care pot exista între un reprezentant juridic și un reclamant. În această privință, Tribunalul insistă în mod întemeiat asupra faptului că independența reprezentanților juridici trebuie examinată de la caz la caz³⁵.

65. Totuși, nu se poate afirma că, din cauza varietății situațiilor de fapt potențiale, este imposibilă elaborarea unui criteriu pentru a oferi reclamanților previzibilitate în ceea ce privește consecințele alegerii unui reprezentant juridic.

66. Lipsa de previzibilitate, din perspectiva reclamanților, a criteriului și a condițiilor în care se aplică este confirmată și de faptul că nici articolul 19 din statut, nici celelalte dispoziții ale statutului, nici RPT nu stabilesc modul în care trebuie interpretată noțiunea de „avocat”. *A fortiori*, aceste norme procedurale nu spun nimic despre condițiile necesare pentru existența independenței. După cum a arătat în mod corect Republica Polonă în cursul ședinței, astfel de cerințe și condiții nu sunt nici măcar menționate în instrucțiunile practice pentru părți, referitoare la cauzele cu care este sesizată Curtea³⁶.

67. Dacă tot ce rămâne în această etapă este presupunerea că orice avocat care dorește să reprezinte un client în fața instanțelor Uniunii este obligat să navigheze mai întâi prin pachete de ordonanțe nepublicate în materie procedurală, disponibile doar într-un număr limitat de limbi, pentru a afla care este interpretarea actuală a noțiunii de „independență”, atunci suntem obligați să fim de acord cu poziția Republicii Polone potrivit căreia există într-adevăr o problemă de previzibilitate.

c) Consecințele nerespectării cerinței

68. În sfârșit, poate cel mai frapant lucru, cel puțin în opinia noastră, este consecința pe care Tribunalul o atribuie nerespectării cerințelor privind reprezentarea juridică independentă de la articolul 19 al treilea paragraf din statut. Tribunalul consideră, cum a procedat în prezenta cauză, că problema astfel identificată legată de reprezentarea juridică a reclamantei este o neregularitate de fond a unei cereri care nu poate fi îndreptată, ceea ce nu poate conduce decât la respingerea cererii ca vădit inadmisibilă.

69. Articolul 51 alineatul (2) din RPT prevede că „[a]vocatul care reprezintă sau asistă o parte are obligația să depună la greaf un document care să certifice că are dreptul să își exercite profesia în fața unei instanțe a unui stat membru sau a unui alt stat parte la Acordul privind SEE”.

34 După cum am arătat anterior (punctul 29), această problemă este legată de alte motive ale ambelor recursuri, și anume de al doilea motiv al recursului Universității din Wrocław, precum și de al doilea și al treilea motiv al recursului Republicii Polone.

35 A se vedea de exemplu Ordonanța din 20 noiembrie 2017, *BikeWorld/Comisia* (T-702/15, EU:T:2017:834, punctul 35).

36 Instrucțiuni practice pentru părți, referitoare la cauzele cu care este sesizată Curtea (JO 2014, L 31, p. 1). A se vedea în special în secțiunea I, „Dispoziții generale”, punctul 2 intitulat „Reprezentarea părților în fața Curții”. Preluând în esență textul articolului 19 al patrulea paragraf din statut, punctul 2 din aceste instrucțiuni precizează pur și simplu că reclamanții neprivilegiați trebuie să fie reprezentați de un avocat care are dreptul să își exercite profesia în fața unei instanțe a unui stat membru și că „[d]ovada acestei calități trebuie să poată fi făcută, în urma unei simple cereri, în orice stadiu al procedurii”.

70. Dacă reclamantul nu depune înscrisul respectiv, articolul 51 alineatul (4) din RPT prevede posibilitatea de a remedia neîndeplinirea acestei obligații. Astfel, dispoziția menționată prevede că „grefierul stabilește un termen rezonabil pentru ca partea vizată să depună [înscrisul în cauză]. În cazul în care, în termenul stabilit în acest scop, [el] nu este depus, Tribunalul decide dacă nerespectarea acestei formalități determină inadmisibilitatea cererii introductive sau a memoriului pentru neîndeplinirea condițiilor de formă”.

71. Se pare că Tribunalul înțelege articolul 51 alineatul (4) din RPT în sensul că permite remedierea doar în cazul cerinței de la articolul 19 *al patrulea* paragraf din statut cu privire la dreptul avocatului de a-și exercita profesia în fața instanțelor naționale³⁷. Altfel spus, se pare că interpretarea sa permite reclamantului să aducă dovada că avocatul său este înregistrat într-un barou național atunci când certificatul relevant nu a fost furnizat. Dispoziția respectivă nu pare să fie înțeleasă în sensul că acordă reclamantului dreptul de a fi informat despre existența unei probleme privind reprezentarea sa juridică sau de a-și schimba reprezentantul juridic, în situația în care Tribunalul ajunge la concluzia că reprezentantul juridic nu poate fi considerat ca fiind un „avocat” în sensul articolului 19 *al treilea* paragraf din statut.

72. Trebuie să recunoaștem că o asemenea interpretare este oarecum derutantă. Vom lăsa deoparte pentru moment aspectul dacă o problemă legată de reprezentarea juridică a unei părți ar putea fi vreodată considerată ca fiind o neregularitate *de fond, care nu poate fi îndreptată*, a unei cereri³⁸, care să conducă în mod automat la o sancțiune efectivă împotriva reclamantului însuși (mai degrabă decât, ulterior, împotriva avocatului care ar fi putut încălca în mod potențial normele de etică). Cu toate acestea, problema unei asemenea interpretări a RPT care este „favorabilă reclamantului” merită o mențiune.

73. Codurile de procedură (judiciară) conțin de regulă o listă a neregularităților de fond, majore ale unei cereri (cum ar fi caracterul său total incomprehensibil, lipsa precizării obiectului cererii introductive, lipsa indicării capetelor de cerere, neprezentarea unor dovezi de bază în susținerea cererii etc.) care *nu pot fi îndreptate* și care ar atrage într-adevăr *inadmisibilitatea* cererii. În schimb, orice alte eventuale neregularități ale unei cereri care nu sunt atât de grave încât să fie incluse pe lista respectivă, în general cele referitoare la aspecte procedurale (faptul că textul principal al cererii sau al anexelor nu este prezentat sub o anumită formă sau într-un anumit format, lipsa dovezii privind plata taxelor judiciare, aspecte legate de reprezentarea juridică etc.) ar fi astfel considerate ca fiind *procedurale și care pot fi îndreptate* în urma unei notificări adresate părții de către instanța în cauză.

74. Dacă este necesar ca accesul la o instanță să fie un drept, iar nu doar un slogan, principiul de interpretare pentru distingerea între cele două tipuri de neregularități este, probabil, următorul: dacă nu este vorba despre o neregularitate de fond aflată pe lista „păcatelor care nu pot fi îndreptate”, trebuie să poată fi îndreptată. În cazul în care nu există o asemenea listă, atunci sfera noțiunii de neregularitate de fond care nu poate fi îndreptată trebuie interpretată în mod restrictiv, în sensul că include doar problemele grave care împiedică într-adevăr înțelegerea sau soluționarea cererii în mod corespunzător.

75. Interpretarea adoptată de Tribunal pare să pornească de la ipoteza inversă: numai acele elemente menționate în mod expres la articolul 51 alineatul (4) din RPT și interpretate în sens restrâns sunt remediabile, iar pentru orice alte elemente legate de reprezentare, aparent, nu există această posibilitate. Ceea ce este chiar mai surprinzător, articolul 51 alineatul (4) din RPT se referă la cerințele articolului 19 *al patrulea* paragraf din statut, care sunt stabilite în mod clar în cadrul statutului. Aceasta înseamnă că nerespectarea unor cerințe relativ clar exprimate poate fi îndreptată. În

³⁷ A se vedea de exemplu Ordonanța Tribunalului din 14 octombrie 2010, Varga și Haliu/Consiliul (T-296/10, nepublicată, EU:T:2010:435), și Ordonanța din 13 noiembrie 2012, Hârsulescu/România (T-400/12, nepublicată, EU:T:2012:595).

³⁸ Vom reveni asupra acestei chestiuni mai jos, la punctele 149-153 din prezentele concluzii.

schimb, nerespectarea unei cerințe care nu este prevăzută în mod expres în normele de procedură, și anume cerința privind „independența” avocatului potrivit articolului 19 al treilea paragraf din statut, conduce la declararea acțiunii ca inadmisibilă, Tribunalul insistând asupra faptului că lipsa independenței reprezentantului juridic constituie o cauză de inadmisibilitate³⁹.

76. Acest rezultat interpretativ lasă chestiunea undeva între un roman de Franz Kafka și o parafrază bizară a unei rugăminți adresate zeului înecat din *Urzeala tronurilor*. Cerințele (procedurale) care sunt enunțate în mod clar (și care, prin urmare, este de așteptat să fie respectate de un avocat care dă dovadă de o diligență rezonabilă) pot face obiectul unei îndreptări, în timp ce cerințele (de asemenea procedurale) care nu sunt clar enunțate (și, prin urmare, este mai puțin de așteptat să fie respectate chiar și de către avocații care dau dovadă de o diligență rezonabilă) nu pot face obiectul unei îndreptări. Astfel, ceea ce este ascuns poate să nu fie îndreptat niciodată.

77. Pentru a completa imaginea, în aceste din urmă cauze nu se adresează o notificare sau un avertisment reclamantului înainte ca cererea sa să fie declarată inadmisibilă. Reclamantul nu are așadar nicio posibilitate de a remedia situația. În mod concret, reclamantul - al cărui avocat, întemeindu-se pe ansamblul normelor naționale privind reprezentarea corespunzătoare, având în vedere articolul 19 al patrulea paragraf din statut, avea puține motive să presupună că nu putea să își reprezinte clientul - primește, după luni sau chiar ani de la expirarea tuturor termenelor, doar o ordonanță prin care cererea este declarată vădit inadmisibilă, ceea ce împiedică în mod natural reclamantul să introducă vreodată acțiunea pe fond.

78. Având în vedere acest rezultat, nu putem decât să fim de acord cu ambele interveniente care sugerează că scenariul care rezultă este în contradicție cu articolul 47 primul paragraf din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”) și cu dreptul de acces la o instanță consacrat în cuprinsul său. Prin urmare, considerăm că abordarea și interpretarea articolului 19 al treilea paragraf din statut trebuie revizuită în mod considerabil.

B. Opțiunile și variabilele

79. Înainte de a sugera modul în care este necesar să fie (re)interpretat, în opinia noastră, articolul 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut, se impune clarificarea altor două aspecte preliminare. În primul rând, de unde trebuie să provină cerințele referitoare la statutul unui avocat care reprezintă un reclamant neprivilegiat în fața instanțelor Uniunii: din dreptul național, din dreptul Uniunii sau din ambele sisteme juridice? (1) În continuare, pentru stabilirea unui echilibru corespunzător între interesele implicate cu ocazia interpretării dispozițiilor respective, este necesar să se amintească rațiunea care stă la baza normelor și a cerințelor privind reprezentarea juridică (2).

1. Opțiunile

80. Instanțele Uniunii trebuie să abordeze două tipuri de aspecte atunci când analizează problema dacă un anumit reprezentant juridic corespunde standardelor prevăzute la articolul 19 din statut.

³⁹ A se vedea de exemplu Ordonanța din 20 noiembrie 2017, *BikeWorld/Comisia* (T-702/15, EU:T:2017:834, punctul 30). Acestea fiind spuse, practica pare să permită anumite excepții, după cum reiese din Ordonanța Curții din 5 septembrie 2013, *ClientEarth/Consiliul* (C-573/11 P, nepublicată, EU:C:2013:564, punctele 21 și 22). Tribunalul declarase anterior inadmisibilă acțiunea introdusă în cauza menționată întrucât reprezentantul juridic al reclamantei era unul dintre cei șapte „fiduciar” ai săi. În recurs, Curtea a confirmat concluzia respectivă, observând totodată că Tribunalul a omis să ia în considerare faptul că reprezentantul juridic a informat Tribunalul despre o modificare privind reprezentarea juridică. Această omisiune nu a afectat însă concluzia principală a Curții, „deși se pare că o asemenea modificare a fost considerată în mod implicit, în Ordonanțele din 9 noiembrie în cauza *ClientEarth* și alții/Comisia (T-120/10), și în cauza *ClientEarth* și alții/Comisia (T-449/10), ca fiind de natură să îndrepte o neregularitate în sensul articolului 44 din Regulamentul de procedură al Tribunalului”, articolul 44 fiind predecesorul legal al actualului articol 51 din RPT.

81. În primul rând, ele trebuie să verifice cerința oarecum *formală* și *generală* prevăzută la al patrulea paragraf al acestei dispoziții, și anume autorizația de a practica în fața unei instanțe a unui stat membru (sau a unui alt stat parte la Acordul privind SEE). Reprezentantul juridic în cauză are dreptul de a reprezenta clienții în asemenea tipuri de situații potrivit dreptului național?

82. În al doilea rând, este necesar să se verifice dacă reprezentantul, care are dreptul în general să reprezinte clienții în conformitate cu dreptul național, are de asemenea dreptul de a reprezenta clientul *individual* în cauza *concretă*. Acesta este un tip de examinare diferit, care se concentrează pe împrejurările fiecărei cauze în parte. Apar aspecte problematice în contextul cauzei date, având în vedere nu numai identitatea reprezentantului și a clientului, relația lor reciprocă, dar și relațiile lor cu alte părți sau cu obiectul litigiului?

83. În ceea ce privește ambele tipuri de apreciere, care sisteme juridice trebuie să prevadă normele aplicabile? Există, cel puțin teoretic, trei opțiuni posibile.

84. În primul rând, se poate sugera că normele, privind atât aspectele generale, cât și cele specifice fiecărei cauze ale capacității unui avocat de a reprezenta un reclamant, trebuie să fie preluate din legislația statului membru în cauză. Într-un asemenea scenariu, al treilea și al patrulea paragraf ale articolului 19 din statut ar fi coroborate, trimiterea la dreptul național din al patrulea paragraf fiind înțeleasă în sensul că clarifică noțiunea de „avocat” care apare în al treilea paragraf.

85. În al doilea rând, se poate sugera că ambele ansambluri de norme se bazează pe noțiuni autonome din dreptul Uniunii. În fond, în cazul acțiunilor directe, ele privesc procedura desfășurată în fața instanțelor Uniunii, iar nu în fața celor naționale. Articolul 19 al patrulea paragraf din statut ar fi interpretat atunci foarte restrictiv, în sensul că se referă doar la certificatele și la probele corespunzătoare care trebuie prezentate pentru a demonstra că un anumit reprezentant juridic poate să practice în fața instanțelor naționale. Dar toate celelalte norme aplicabile, inclusiv normele profesionale, ar proveni în mod autonom exclusiv din dreptul Uniunii.

86. În al treilea rând, articolul 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut ar putea fi interpretat atât din perspectiva normelor naționale, cât și a normelor Uniunii. Articolul 19 al patrulea paragraf ar fi înțeles ca o trimitere la dreptul național. Al treilea paragraf ar constitui atunci o garanție autonomă în raport cu dreptul Uniunii, dar mai degrabă minimalistă pentru aprecierea caracterului corespunzător al reprezentării juridice într-o cauză individuală.

a) Articolul 19 al patrulea paragraf din statut

87. Cu excepția cazului în care articolul 19 al patrulea paragraf din statut, care conține o trimitere neechivocă la autorizația de a practica în fața unei instanțe a unui stat membru, ar fi lipsit de orice conținut, *a doua* opțiune, pe care tocmai am prezentat-o, pur și simplu nu poate fi adoptată. Articolul 19 al patrulea paragraf face trimitere în mod clar la dreptul național, aspect care nu este contestat în prezenta cauză. Astfel, capacitatea *generală* a reprezentantului juridic de a reprezenta o parte în fața instanțelor este necesar să fie stabilită în funcție de normele aplicabile la nivelul statului membru în cauză.

88. Aceasta ridică imediat problema privind normele profesionale aplicabile.

89. Considerăm că normele naționale și profesionale respective continuă să se aplice în mod natural chiar și în procedurile desfășurate în fața instanțelor Uniunii. Avocații admiși în barou într-un stat membru nu se sustrag aplicării unor astfel de norme naționale prin simplul fapt că pledează în fața instanțelor Uniunii. Totuși, (ne)respectarea normelor menționate este o chestiune care se impune să fie apreciată în final și ulterior de organismele naționale (profesionale) competente, dacă ar apărea o problemă în această privință.

90. Având în vedere că a fost eliminată a doua opțiune, cum rămâne cu prima și a treia opțiune? Pentru a răspunde la întrebarea de mai sus este necesară analizarea textului și a rațiunii articolului 19 al treilea paragraf din statut, care este o chestiune mai complexă.

b) Articolul 19 al treilea paragraf din statut

91. Potrivit *primei* opțiuni, trimiterea la dreptul național de la articolul 19 al patrulea paragraf din statut determină de asemenea aplicarea normelor profesionale naționale respective, pe care dreptul Uniunii nu le poate substitui sau, cel puțin, în lipsa cărora nu pot fi interpretate niciun fel de limite prevăzute de dreptul Uniunii. Astfel, decizia privind persoanele care trebuie să aibă dreptul de a reprezenta reclamantii neprivilegiați în fața instanțelor Uniunii trebuie să fie luată în funcție de normele naționale.

92. Dacă această propunere ar fi dusă până la ultima sa consecință logică, atât al treilea, cât și al patrulea paragraf ale articolului 19 din statut ar fi interpretate în sensul că se referă exclusiv la normele și la practicile naționale. Suntem de acord că, la prima vedere, soluția respectivă este elegantă și simplă. Totuși, la o examinare mai atentă, ea ridică o serie de probleme structurale.

93. În primul rând, obligația de a fi reprezentat este reglementată în mod diferit în diferitele state membre. În plus, chiar și în cadrul unui singur stat membru, normele pot fi diferite în funcție de nivelul instanței judecătorești specifice. Legislația sau jurisprudența națională pot stabili derogări suplimentare. Articolul 19 al patrulea paragraf din statut face referire numai la „o instanță a unui stat membru”, fără a indica „instanța” care trebuie să constituie reperul corect: curtea supremă națională? Sau orice instanță, inclusiv instanțele de prim grad de jurisdicție, în care poate că justițiabilityi nici măcar nu trebuie să fie reprezentați⁴⁰?

94. Această lipsă de precizie a noțiunii „instanță a unui stat membru” nu este o problemă în cazul deciziilor preliminare, în cazul cărora nivelul instanței și normele aplicabile sunt stabilite de instanța de trimitere în cauză, în temeiul articolului 97 alineatul (3) din Regulamentul de procedură al Curții. În egală măsură, din nou, spre deosebire de procedura de trimitere preliminară, atunci când decid cu privire la o acțiune directă a unui reclamant neprivilegiat, instanțele Uniunii nu au nicio posibilitate să verifice, în cooperare cu o anumită instanță națională, dacă sunt respectate normele profesionale aplicabile unui anumit avocat. De asemenea, nu există nicio procedură de cooperare care să permită instanțelor Uniunii să consulte baroul național în cauză.

95. În al doilea rând, o trimitere pură și necondiționată la normele naționale în acțiunile directe ar însemna totodată că normele naționale s-ar aplica în ceea ce privește reprezentarea diferitor organisme și entități ale statelor membre care sunt considerate reclamantii neprivilegiați. Un asemenea rezultat însă ar putea intra în contradicție cu logica generală a articolului 19 din statut și în special cu primul său paragraf. Este destul de clar că prin dispoziția menționată s-a intenționat efectuarea unei distincții între reclamantii privilegiați (statele membre și instituțiile Uniunii), care pot numi un agent la alegerea lor și toți ceilalți reclamantii neprivilegiați, care nu pot face acest lucru și trebuie să fie reprezentați de un terț. În cazul unei trimiteri necondiționate, în temeiul articolului 19 al patrulea paragraf din statut, la normele statelor membre în materie de reprezentare, ar fi acceptabil ca alți reclamantii neprivilegiați care sunt persoane juridice și care, potrivit normelor naționale, se pot reprezenta pe ei înșiși, să procedeze astfel în cadrul unor acțiuni directe în fața instanțelor Uniunii?

⁴⁰ În plus, dacă articolul 19 al patrulea paragraf din statut ar fi interpretat în mod literal, ca o *trimitere* pură și necondiționată la normele și la practicile naționale, fără legătură cu noțiunea de „reprezentare” de către un terț formulată mai clar la articolul 19 al treilea paragraf, ar fi suficient, de exemplu, ca un avocat să se poată reprezenta pe sine însuși într-un stat membru pentru a permite autoreprezentarea în fața instanțelor Uniunii?

96. Răspunsul este în mod clar negativ, întrucât ar avea ca efect eliminarea distincției pe care legiuitorul Uniunii a urmărit să o facă între reclamanții privilegiați și cei nepriviligiați. Din acest punct de vedere, aspectul dacă, în cazul unui reclamant nepriviligiat, reprezentantul juridic ales este terț în raport cu reclamantul rămâne relevant. Această distincție nu provine din Hotărârea AM & S Europe și din Hotărârea Akzo Nobel⁴¹, ci mai degrabă din diferența dintre primul și al treilea paragraf ale articolului 19 din statut.

97. În al treilea rând, aplicarea unor standarde diferite în cazul reclamanților care introduc acțiuni identice sau similare în funcție de „originea” națională a avocaților lor ar supune reclamanții respectivi unor condiții și unui tratament diferit. Gestionarea unui sistem de 28 de regimuri diferite (sau, de fapt, chiar mai multe, având în vedere existența unor barouri și norme multiple în mai multe state membre) nu ar constitui astfel doar o provocare pentru instanțele Uniunii ci, în primul rând, o sursă de probleme legate de egalitatea reclamanților.

98. În al patrulea rând, o trimitere necondiționată doar la normele și practicile naționale ar însemna că instanțele Uniunii nu ar fi obligate doar să cunoască și să verifice normele tuturor sistemelor naționale, ci și să respecte conținutul lor. Aceasta ar priva de asemenea instanțele Uniunii de orice posibilitate de control, chiar reziduală, a conținutului normelor menționate și a modului în care sunt aplicate, inclusiv în cazul acțiunilor directe în fața instanțelor Uniunii, atunci când instanțele naționale nu au fost sesizate cu cauza respectivă? Dar dacă normele naționale aplicabile ar impune prea mult (de exemplu, făcând să fie imposibil pentru un motiv oarecare ca un avocat, care potrivit oricărei interpretări rezonabile a normelor profesionale, ar avea în mod normal dreptul de a pleda, să reprezinte o parte într-un anumit stat membru) sau prea puțin?

99. În sfârșit, în al cincilea rând, ajungem astfel la (caracterul inadecvat pentru) analogia cu normele aplicabile reprezentării în cadrul procedurii de trimitere preliminară. Este adevărat că articolul 19 din statut se aplică oricărei proceduri desfășurate în fața Curții de Justiție. De asemenea, este adevărat că articolul 97 alineatul (3) din Regulamentul de procedură al Curții prevede un regim care se bazează în mod clar pe o trimitere necondiționată la normele privind reprezentarea în procedura națională desfășurată în fața instanței de trimitere.

100. Acestea fiind spuse însă, având în vedere diferențele structurale și sistemice evidente dintre procedura de trimitere preliminară și acțiunile directe în fața instanțelor Uniunii, dispozițiile speciale prevăzute pentru procedura trimiterii preliminare sunt relevante, în orice caz, mai degrabă prin contrast decât prin analogie. Spre deosebire de procedura de trimitere preliminară, în cazul căreia normele și practicile în materie de reprezentare sunt de competența instanței naționale, în cazul unei acțiuni directe instanța Uniunii trebuie să fie în măsură să exercite un control subzistent al caracterului corespunzător al reprezentării juridice în cauza individuală cu care este sesizată în mod direct, în special în ceea ce privește potențialele conflicte de interese.

101. Toate aceste considerații ne conduc la concluzia că interpretarea corespunzătoare a articolului 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut trebuie să implice o combinație a ambelor niveluri de reglementare: autorizația *generală* de a practica profesia trebuie într-adevăr să fie verificată în conformitate cu normele și cu practicile naționale, în timp ce lipsa oricăror probleme care să compromită calitatea reprezentării juridice în contextul cauzei *individuale* trebuie să fie verificată în raport cu noțiunea autonomă de reprezentare prin avocat din dreptul Uniunii.

102. Înainte de a analiza conținutul concret al unui asemenea criteriu, este important să amintim pe scurt obiectivele acestui „control subzistent al calității” reprezentării juridice și interesele care trebuie luate în considerare.

41 Punctele 37-40 de mai sus.

2. Scopul reprezentării juridice

103. Este adevărat că, la nivel general, reprezentarea juridică joacă un rol decisiv în buna administrare a justiției. Fără reprezentare juridică adecvată este posibil ca reclamantul să nu fie în măsură să prezinte toate argumentele necesare în favoarea sa, iar instanța să nu ia cunoștință de acestea⁴².

104. Totuși, acesta nu este singurul scop și interes urmărit prin reprezentarea juridică a unui client. Scopul principal al reprezentării juridice este de a proteja și de a apăra interesele clientului, rămânând totodată, desigur, în limitele admisibile din punct de vedere juridic și etic. În consecință, obiectivul reprezentării juridice este asigurarea urmăririi în cea mai mare măsură posibilă a intereselor reclamantilor, permițând astfel acestora să își exercite dreptul la o cale de atac efectivă⁴³.

105. Prin urmare, în opinia noastră, interesul *principal* urmărit prin reprezentarea juridică este în mod natural unul *privat*. Protejarea intereselor clienților privați servește în egală măsură interesul public privind buna administrare a justiției.

106. Ordonanța atacată, în special la punctul 18, pare să pornească de la o ipoteză diferită. Rolul avocatului este descris ca fiind acela de colaborator al instanței, care este chemat să furnizeze, *în interesul superior al justiției*, asistența judiciară adecvată nevoilor clientului⁴⁴. Pentru stabilirea acestei viziuni asupra funcției reprezentării juridice, Tribunalul invocă tradiții comune ale statelor membre. Astfel, avocatul este prezentat ca acționând în principal în interesul public, general al justiției, interesul respectiv fiind prevalent față de cel privat.

107. După cum arată în mod corect Republica Cehă, modul în care Tribunalul a caracterizat rolul avocatului se întemeiază pe o separare între interesele avocatului și cele ale clientului, care nu corespunde realității. În plus, din informațiile pe care le deținem, referitor la practica din statele membre, avem îndoieli serioase și în ceea ce privește aspectul că o asemenea viziune reflectă toate tradițiile comune ale statelor membre.

108. Deși se dorește, desigur, ca avocații să fie niște eroi idealiști și altruiști care urmăresc interesul superior al justiției, dacă este necesar împotriva voinței clienților lor, precum și a restului lumii, realitatea este că reprezentarea juridică este în principal un serviciu. Furnizarea acestui serviciu reglementat trebuie într-adevăr să respecte anumite condiții și standarde, dar serviciul respectiv nu este prestat, în primul rând, în interesul superior al justiției, ci în interesul unui anumit client.

42 A se vedea în acest sens Carta principiilor fundamentale ale avocatului european și Codul deontologic al avocaților europeni, citate mai sus la nota de subsol 11, p. 7, punctul 6, în care avocatul este descris ca fiind, printre altele, „un participant indispensabil la buna administrare a justiției”. A se vedea de asemenea p. 9, principiul (i), „Respectarea statului de drept și contribuirea la buna administrare a justiției”.

43 A se vedea și articolul 47 al doilea paragraf a doua teză din cartă: „[o]rice persoană are posibilitatea de a fi consiliată, apărută și reprezentată”.

44 Pe baza Hotărârii din 18 mai 1982, AM & S Europe/Comisia (155/79, EU:C:1982:157) și a jurisprudenței ulterioare.

109. În continuare, unele date comparative par să confirme două lucruri. În primul rând, o serie de condiții par să justifice intervenția în relația dintre un avocat și clientul său în interesul bunei administrări a justiției. Dar, la un nivel mai ridicat de generalitate, două situații par deosebit de relevante în acest context: lipsa oricărei presiuni externe exercitate asupra reprezentantului juridic și lipsa oricăror factori interni care ar genera un conflict de interese între avocat și client⁴⁵. În cazul apariției unui asemenea conflict, avocatului îi este interzis să își presteze serviciile în cauza concretă respectivă⁴⁶.

110. Totuși, în al doilea rând, practica din statele membre indică faptul că, chiar și în asemenea situații, intervenția judiciară pare să fie minimă și doar secundară⁴⁷. Motivul este că, în primul rând, fiecărui avocat îi revine responsabilitatea de a aprecia dacă reprezentarea unei anumite părți poate genera îndoieli legate de independența sa. El are obligația să se abțină de la furnizarea de consultanță juridică în această situație. În al doilea rând, profesiile juridice sunt în mare măsură autoreglementate, iar sancționarea nerespectării normelor profesionale este de competența organismelor disciplinare relevante.

111. Astfel, dacă reiese vreo temă comună din cunoașterea noastră (în mod natural limitată) privind practica din statele membre, aceea este că reprezentarea juridică este în principal o chestiune care ține de alegerea privată și de libertatea contractuală (a ambelor părți). Clientul este liber să își aleagă avocatul, iar avocatul este liber, în principiu, să își aleagă clienții⁴⁸. Relația se bazează pe încredere. Orice intervenție în această relație ar trebui să se bazeze pe motive serioase care evidențiază o necesitate clară și imperativă de „a proteja reclamantul de avocatul său”. Mai mult, în cazul identificării unor aspecte problematice, ele sunt soluționate mai adecvat de către organismele de reglementare respective în cadrul procedurilor disciplinare sau de alt tip.

112. Rezumând, sugestia din prezenta secțiune este că rațiunea și echilibrul intereselor care trebuie să stea la baza interpretării condițiilor care decurg din articolul 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut sunt oarecum diferite de cele reținute de Tribunal. Reprezentarea juridică nu este aleasă și apoi realizată în principal în interesul superior al justiției și pentru plăcerea și în sprijinul unei instanțe, ci în interesul clientului și ca urmare a alegerilor făcute de acesta. Prin urmare, în mod implicit, această alegere, chiar dacă este o alegere greșită, trebuie să fie respectată. Doar în împrejurări excepționale trebuie să se permită ca interesul public să prevaleze în raport cu acest interes privat implicit.

113. În caz contrar, supravegherea judiciară de regulă minimalistă în cazul acestor chestiuni – rezervată în mod obișnuit pentru situațiile în care neregularități evidente în reprezentarea juridică sunt vizibile cu claritate și se presupune că ating o gravitate atât de mare încât discreditează întregul proces judiciar – ar fi înlocuită cu un paternalism prea puțin previzibil sau justificabil. Aceasta ar

45 Sau chiar un conflict între mai mulți clienți ai aceluiași avocat. A se vedea exemplul din dreptul polonez citat de Universitatea din Wrocław, de Republica Polonă și de Krajowa Izba Radców Prawnych, și anume articolul 7 alineatul (2) din Kodeks Etyki Radcy Prawnego (Codul deontologic al consilierilor juridici): „consilierul juridic, în exercitarea activităților sale profesionale, trebuie să fie liber de orice influență care decurge din interesele sale personale, din presiunea externă și din intervenția oricărei părți pentru orice motiv. Instrucțiunile formulate de orice persoană, sugestiile sau îndrumările care îi limitează independența nu pot influența consilierea pe care o oferă într-un anumit caz”. A se vedea de exemplu și Carta principiilor fundamentale ale avocatului european și Codul deontologic al avocaților europeni, citate la nota de subsol 11 de mai sus, în special articolul 2.1. A se vedea de asemenea Thomas de Carranza Méndez de Vigo, S., „Principios fundamentales en el ejercicio de la profesión de abogado”, în Vila Ramos, B. (coord.), *Deontología profesional del abogado*, Dickinson, Madrid, 2013, p. 35-50, p. 37 și p. 38 sau Sánchez Stewart, N., *Manual de Deontología para Abogados*, La Ley, Madrid, 2012.

46 Articolul 30 alineatul (1) din Codul deontologic al consilierilor juridici prevede că „[u]n consilier juridic nu poate oferi asistență juridică unui client atunci când, în cauza respectivă sau într-o cauză conexă, există un conflict de interese între client și consilierul juridic sau un risc de apariție a unui asemenea conflict sau atunci când activitățile profesionale privesc persoana sau bunurile consilierului juridic sau ale unei persoane apropiate acestuia, cu excepția situației în care aceste activități au ca obiect creanțe, acțiuni sau interese care sunt comune cu clientul”.

47 De exemplu, în Franța, atunci când nu a fost inițiată nicio procedură disciplinară împotriva unui anumit avocat, se poate solicita instanței să dispună încetarea reprezentării unui client de către avocatul respectiv într-o anumită cauză (Cour de cassation [Curtea de Casație], Franța, Hotărârea din 27 martie 2001, nr. 98-16.508). În Spania, judecătorul poate avertiza avocatul că poate fi oportun să nu mai reprezinte clientul [Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania), Hotărârea din 18 noiembrie 2013, nr. 841/2013, RJ 2014/3061].

48 A se vedea și Carta principiilor fundamentale ale avocatului european și Codul deontologic al avocaților europeni, citate mai sus la nota de subsol 11, în special p. 8.

conduce la o imixtiune tot mai mare în ceea ce ar trebui să fie în principal o opțiune privată, cu ignorarea altor interese și valori la fel de valide care fac parte de asemenea din ecuația generală, cum sunt libertatea de a alege un avocat, continuitatea reprezentării juridice sau costurile pe care le implică în mod necesar schimbarea avocatului, întrucât noul avocat va avea nevoie de timp suplimentar pentru a se familiariza cu un caz în curs de soluționare.

C. Un criteriu revizuit

114. Având în vedere aceste considerații mai generale, propunem reajustarea modului în care a fost interpretat și aplicat articolul 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut, astfel cum rezultă din ordonanța atacată. Reinterpretarea are două dimensiuni: una a fondului (1) și una a procedurii (2).

1. Dimensiunea fondului

115. Dimensiunea fondului privește condițiile pentru reprezentarea părților în fața unei instanțe dintr-un stat membru (a), precum și dubla condiție ca un avocat să fie independent și să aibă calitatea de terț, în sensul articolului 19 al treilea paragraf din statut (b).

a) Autorizația de a practica în fața instanțelor naționale

116. Prima etapă a examinării începe cu întrebarea dacă reprezentantul juridic este calificat să practice în fața unei instanțe a unui stat membru (sau a unui alt stat parte la Acordul privind SEE), și anume dacă este membru al unui barou național sau al unui alt organism profesional relevant și dacă are dreptul să practice. După cum am arătat mai sus⁴⁹, această verificare se efectuează în funcție de legislațiile naționale respective și rămâne la nivelul formal (verificarea certificatului).

117. După cum am observat de asemenea, verificarea de către instanțele Uniunii a respectării dreptului național trebuie să oprească aici. Ea nu trebuie să privească respectarea normelor profesionale naționale. Sarcina respectivă ar trebui să revină autorităților naționale (profesionale), în cazul în care apar probleme legate de nerespectarea normelor.

b) Statutul de avocat – un terț independent în raport cu reclamantul

118. În a doua etapă, instanțele Uniunii trebuie să verifice dacă reprezentantul juridic este un terț în raport cu reclamantul (1) și dacă el îndeplinește cerința referitoare la independență, și anume dacă nu pare să existe vreo presiune externă asupra reprezentantului sau probabilitatea unui conflict de interese (2).

1) Calitatea de terț

119. În ceea ce privește calitatea de terț a reprezentantului în raport cu reclamantul, această cerință, care decurge atât din al treilea, cât și din al patrulea paragraf ale articolului 19 din statut, trebuie înțeleasă în sensul că exclude reprezentanții juridici care se confundă cu reclamantul.

120. În cazul persoanelor fizice, condiția menționată pare să fie evidentă. Ea împiedică și autoreprezentarea avocaților calificați în mod corespunzător și admiși într-un barou național.

⁴⁹ Punctul 87 de mai sus din prezentele concluzii.

121. Îndeplinirea acestei condiții este mai puțin evidentă în cazul reprezentării persoanelor juridice. Pentru ca cerința referitoare la calitatea de terț să aibă un sens în acest context și pentru a asigura aplicarea unitară a normelor în materie de reprezentare în fața instanțelor Uniunii, considerăm că ea trebuie înțeleasă în sensul că se opune reprezentării entităților, care nu sunt vizate de articolul 19 primul paragraf din statut, de către avocații lor angajați într-o anumită cauză⁵⁰.

122. Această chestiune este însă distinctă de problema independenței, astfel cum este formulată în Hotărârea Akzo Nobel sau, mai recent, în Hotărârea Prezes Urzędowi Komunikacji Elektronicznej. Dimpotrivă, având în vedere sistemul specific de reprezentare juridică în fața instanțelor Uniunii, cerința privind calitatea de terț trebuie înțeleasă, *a contrario*, ca o condiție care decurge din posibilitatea recunoscută în mod expres ca reclamanții privilegiați să se autoreprezinte în temeiul articolului 19 primul și al doilea paragraf din statut⁵¹.

123. Recunoaștem că problema avocaților angajați poate fi examinată și prin prisma independenței avocatului. Într-adevăr, se poate spune că un avocat angajat se află într-un raport de subordonare, care îi afectează libertatea de gândire și, astfel, consultanța juridică pe care o furnizează⁵². Relația unui avocat angajat cu partea reprezentată nu se bazează pe un contract încheiat pentru procedura în cauză, ci pe un contract de muncă (sau similar) care acoperă și reprezentarea juridică. Astfel, relația menționată nu este rezultatul unei alegeri din partea avocatului de a reprezenta partea respectivă în cadrul procedurii, ci o consecință a contractului său de muncă.

124. Există însă cel puțin două motive întemeiate pentru care problema avocaților angajați de o persoană juridică se impune să fie analizată în mod corespunzător împreună cu calitatea de terț, iar nu cu independența.

125. În primul rând, aprecierea aspectului dacă o persoană fizică este un angajat și astfel parte a unei persoane juridice sau un terț care acționează în numele acesteia din urmă este, în principal, o chestiune *structurală, formală*. Dacă situația ar fi diferită, iar calitatea de terț ar depinde de gradul de independență efectivă în luarea deciziilor, aceasta ar înceta să mai fie o chestiune formală și ar implica, în schimb, o examinare pe fond a (in)dependenței. De asemenea, ea ar înceta să fie previzibilă pentru terții externi, întrucât este puțin probabil ca aceștia să cunoască toate acordurile (interne) dintre avocat și client, cu atât mai puțin practicile efective în contextul acordurilor menționate. Astfel, în timp

50 Deși, în mod evident, această chestiune nu face obiectul prezentei cauze, observăm că a fost adoptată o poziție destul de restrictivă cu privire la sfera entităților naționale care sunt acoperite de articolul 19 primul paragraf din statut. Dispoziția respectivă face referire la „statele membre”, fără nicio altă condiție sau definiție. Abordarea Tribunalului, susținută de Curte, pare să implice interpretarea noțiunii de „stat membru” în sens foarte restrâns, excluzând efectiv posibilitatea desemnării unui agent într-un cauză de către entitățile publice, cum sunt organismele centrale independente, dar și autoritățile locale sau regionale. A se vedea de exemplu Ordonanța din 20 februarie 2008, Comunidad Autónoma de Valencia - Generalidad Valenciana/Comisia (C-363/06 P, nepublicată, EU:C:2008:99), și Ordonanța din 5 iulie 2006, Comunidad Autónoma de Valencia - Generalidad Valenciana/Comisia (T-357/05, EU:T:2006:188). A se vedea și Ordonanța din 18 noiembrie 2014, Justice & Environment/Comisia (T-221/14, nepublicată, EU:T:2014:1002), și Ordonanța din 14 noiembrie 2016, Dimos Athinaion/Comisia (T-360/16, nepublicată, EU:T:2016:694). Trebuie să recunoaștem că, în opinia noastră, această interpretare restrictivă prezintă prea puțină utilitate practică. Este probabil ca mai multe organisme publice să dispună de personal administrativ calificat sau de departamente juridice care pot, la fel ca ministerele respective, să reprezinte autoritatea publică în cauză, fără generarea unor costuri suplimentare inutile pentru finanțele publice prin angajarea unor avocați externi. Mai mult, se ridică și următoarea problemă generală, mai amplă: dreptul Uniunii nu ezită să adopte o definiție extrem de largă a noțiunii de „stat membru” atunci când este vorba despre impunerea unor sarcini și obligații care decurg din dreptul Uniunii, după cum reiese, de exemplu, din definirea expresiei „emanație a statului” [a se vedea Hotărârea din 12 iulie 1990, Foster și alții (C-188/89, EU:C:1990:313, punctele 17-20 și jurisprudența citată), Hotărârea din 10 octombrie 2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745, punctele 24-29 și jurisprudența citată), precum și Hotărârea din 7 august 2018, Smith (C-122/17, EU:C:2018:631, punctul 45 și jurisprudența citată)], precum și din stabilirea organelor, altele decât statele propriu-zise, care pot fi răspunzătoare pentru încălcări ale dreptului Uniunii [a se vedea Hotărârea din 4 iulie 2000, Haim, C-424/97, EU:C:2000:357, punctele 27-28 și jurisprudența citată)], dar adoptă o abordare surprinzător de restrictivă în ceea ce privește definițiile atunci când este vorba despre potențiale avantaje și privilegii conferite de dreptul Uniunii „statelor membre”. Desigur, domeniile dreptului material sau instituțional al Uniunii sunt diferite de interpretarea articolului 19 primul paragraf din statut. Dar există vreun scop concret la baza unei astfel de diferențieri? După cum demonstrează acest recurs în întregul său, abordările și definițiile din jurisprudență pot fi transpuse în alte zone și domenii ale dreptului Uniunii cu relativă ușurință.

51 De asemenea, punctul 96 de mai sus.

52 Hotărârea din 14 septembrie 2010, Akzo Nobel Chemicals și Akros Chemicals/Comisia (C-550/07 P, EU:C:2010:512, punctele 47 și 48).

ce anumiți avocați angajați pot beneficia de un grad de independență considerabil, astfel încât să fie considerați terți din perspectiva fondului, anumiți terți (din punct de vedere formal) care sunt de fapt dependenți de persoana juridică din punct de vedere economic sau din altă perspectivă ar fi considerați ca fiind parte a acestei persoane juridice.

126. Aplicând raționamentul menționat, avocații angajați de o corporație care le acordă libertate deplină în ceea ce privește modul în care oferă consultanță și în care reprezintă corporația în cauză ar deveni atunci brusc avocați independenți? Un avocat individual, care a fost admis în mod corespunzător într-un barou și practică în nume propriu, dar are un singur client important de care depinde efectiv din punct de vedere economic, ar înceta să fie un „avocat independent” și ar fi tratat ca fiind „angajat”?

127. Tocmai acest tip de confuzie între aprecierea formală a statutului organizațional (calitatea de terț) și examinarea pe fond a subordonării în cadrul unui raport de muncă (independență) generează imprevizibilitate în ceea ce privește elementele utilizate în mod efectiv în cadrul criteriului actual⁵³.

128. În al doilea rând, acesta este poate totodată motivul pentru care, la nivel național, problema avocaților angajați este în general (și, se pare, în principal) abordată mai degrabă în cadrul incompatibilităților structurale cu profesiile juridice decât în cadrul lipsei de independență într-o anumită cauză.

129. În această privință există regimuri distincte în diferitele state membre. Aprecierea incompatibilității dintre exercitarea profesiilor juridice și statutul de angajat poate fi analizată din două perspective. În primul rând, ea poate privi aspectul dacă este sau nu este posibil să se combine exercitarea profesiei de avocat (ca membru al unui barou) cu orice altă profesie (salariată) sau funcție publică. În al doilea rând, poate privi aspectul dacă un avocat își poate exercita profesia (ca membru al unui barou) numai în mod „independent” (desfășurând o activitate independentă) sau dacă poate fi angajat ca avocat (de alți avocați, de o firmă ori de un alt barou sau de orice altă entitate), fără a trebui să renunțe la calitatea sa de membru al baroului⁵⁴.

130. Pentru a oferi un exemplu în ceea ce privește cea din urmă perspectivă, în Polonia profesia de consilier juridic (radca prawny) aflată în discuție în prezenta cauză poate fi exercitată atât în cadrul unui raport de muncă⁵⁵, cât și în afara unui asemenea raport⁵⁶. Mai mult, în unele dintre statele membre, rolurile avocaților angajați și, respectiv, „independenți” par să evolueze și să facă obiectul unor controverse⁵⁷.

53 Punctele 59-67 de mai sus din prezentele concluzii.

54 Se pare că practicile din statele membre variază foarte mult în ceea ce privește aspectul dacă avocații angajați au dreptul de a practica profesii juridice reglementate, de a-și reprezenta angajatorul în cadrul procedurilor, de a rămâne membri ai unui barou național sau de a beneficia de secretul profesional. A se vedea de exemplu Marchandise, P., Jammaers, C., Macours, K. și Vandoorne, L., *Déontologie et organisation générale de la profession de juriste d'entreprise. Théorie et cas pratiques de réflexion*, Institut de Juristes d'Entreprise, Bruxelles, iunie 2018, p. 85, cu prezentarea fiecăruia dintre cele 28 de state membre la p. 86-94.

55 A se vedea Hotărârea din 6 septembrie 2012, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej/Comisia (C-422/11 P și C-423/11 P, EU:C:2012:553, punctele 10-12).

56 Se pare că aceasta era situația reprezentantului juridic care a reprezentat Universitatea din Wrocław în procedura care a condus la emiterea ordonanței atacate. O dublă posibilitate similară pare să existe, de exemplu, în Irlanda în ceea ce privește solicitors, care trebuie să respecte Guide to Good Professional Conduct for Solicitors [Ghidul de deontologie profesională pentru solicitors] și a căror profesie este reglementată prin Solicitors Acts 1954-2015 [Legile 1954-2015 privind solicitors].

57 A se vedea de exemplu în ceea ce privește Franța, Hotărârea Cour de Cassation (Curtea de Casație) nr. 1497 din 16 septembrie 2015 (14-17.842) sau, în cazul Irlandei, articolul 212 din Legea din 2015 privind serviciile juridice care, după ce se va aplica, va permite unui barrister angajat al cărui nume este înscris pe lista barristers care sunt practicanți să furnizeze servicii juridice angajatorului său, inclusiv prin prezentarea în numele acestuia din urmă în fața unei instanțe, a unui tribunal sau a unei curți de arbitraj.

131. Observăm că, în ceea ce privește avocații din statele membre în care „independența” și statutul de angajat sunt considerate ca fiind incompatibile din punct de vedere structural, acești avocați nu îndeplinesc cerința prevăzută la articolul 19 al patrulea paragraf din statut. În cazul avocaților angajați din statele membre în care nu există o astfel de incompatibilitate, statutul lor de angajat nu este considerat, desigur, o problemă în jurisdicția lor de origine.

132. Totuși, pentru a evita confuzia asupra chestiunii menționate, precum și interferența inutilă cu concepția națională referitoare la profesiile juridice⁵⁸ și pentru asigurarea unor condiții de concurență echitabile în fața instanțelor Uniunii, propunem abordarea problemei avocaților angajați în cadrul analizei „calității de terț”. Reprezentarea reclamanților neprivilegiați de către avocații angajați este exclusă întrucât aceștia nu îndeplinesc condiția autonomă din dreptul Uniunii de a fi terți în raport cu clientul și, astfel, nu pot „reprezenta” partea respectivă în sensul articolului 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut.

133. Prin urmare, un avocat angajat, care asigură reprezentarea juridică a angajatorului său în temeiul unui contract de muncă și care se află astfel într-un raport de subordonare atunci când furnizează asemenea servicii juridice, nu poate fi considerat, în sensul interpretării autonome a articolului 19 al treilea paragraf din statut, ca fiind „terț” în raport cu clientul său.

2) Calitatea de parte independentă

134. Revenind la cerința independenței, aspectul său extern, și anume lipsa oricăror semne de *presiune externă* exercitată de orice altă parte asupra avocatului, nu pare să fi fost în discuție nici în prezenta cauză, nici în vreuna dintre cauzele anterioare.

135. Astfel, vom aborda direct problema lipsei presiunii interne, altfel spus absența *conflictelor de interese*.

136. Această cerință nu trebuie interpretată, în opinia noastră și amintind din nou varietatea de opțiuni existente la nivel național, în sensul că interzice avocaților să aibă *orice* legături cu reclamantul, ci numai legături de natură să pună sub semnul întrebării în mod vădit capacitatea avocatului de a oferi consiliere exclusiv în interesul clientului.

137. Prin urmare, legăturile „descalificatoare” trebuie să aibă o asemenea natură și intensitate încât să devină evident că avocatul, chiar dacă din punct de vedere formal este un terț în raport cu reclamantul, are legături economice sau personale, fie cu obiectul litigiului, fie cu una dintre părți, care generează o îndoială rezonabilă privind capacitatea sa de a apăra în mod efectiv interesele clientului său, iar nu ale sale sau cele ale altei persoane.

138. Suntem gata să recunoaștem marea varietate a scenariilor factuale potențiale, care face imposibilă furnizarea unei liste exhaustive a situațiilor în care pot apărea conflicte definite atât de abstract. În această etapă însă nu este important *care* sunt aceste situații, ci mai degrabă *cum* trebuie verificată existența unor astfel de conflicte de interese potențiale.

139. Se impune ca identificarea situațiilor care constituie un conflict de interese să fie efectuată la nivelul unei *ipoteze rezonabile*, dar este necesar să fie limitată la cazurile de conflicte *evidente* sau vădite.

⁵⁸ Nu putem decât să recunoaștem complexitatea discuției privind natura rolului și a profesiei de avocat extern, pe de o parte, și de consilier juridic intern angajat, pe de altă parte. A se vedea de exemplu Haeri, K., *L'avenir de la profession d'avocat*, Rapport confié par Monsieur Jean-Jacques Urvoas, Garde des Sceaux, Ministre de la Justice à Monsieur Kami Haeri, Avocat au Barreau de Paris, februarie 2017, p. 72 și 73.

140. Conflictul de interese trebuie să fie perceptibil ca o ipoteză rezonabilă (dar motivată corespunzător), pe baza tipului concret de relație (prezentă sau trecută). În același timp, este necesar să fie evident sau vădit în cazul acestui tip de relație, ceea ce înseamnă că este probabil să existe un consens referitor la faptul că, atunci când există un asemenea tip de relație sau de legătură, interesele clientului și ale avocatului intră în contradicție.

141. Totuși, în concordanță cu argumentul general prezentat mai sus⁵⁹, care avertizează împotriva intervenției excesive a unei instanțe în relația în principal privată dintre un client și avocatul său, nu este de competența unei instanțe să se implice preventiv în speculații pentru a stabili cine poate fi influențat de către cine și în ce condiții. Fie conflictul este evident și de o asemenea gravitate încât ar determina orice instanță să anuleze, în interesul bunei administrări a justiției, o alegere privată a unui avocat, fie nu îndeplinește aceste condiții, situație în care orice eventuale neregularități trebuie soluționate ulterior, fie în cadrul unei proceduri disciplinare împotriva avocatului care a încălcat codul de etică, fie printr-o acțiune în despăgubire de drept civil introdusă de client împotriva avocatului său.

142. Există și argumente practice în favoarea interpretării menționate și a aplicării articolului 19 din statut. O abordare expansionistă și preventivă a cerinței independenței nu face decât să genereze stimulente greșite în favoarea unor litigii care servesc prea puțin unui scop practic⁶⁰. Mai mult, ea pune reprezentanții juridici ai reclamantilor neprivilegiați într-o poziție destul de dificilă: cum poate un reprezentant juridic sau clientul său reclamant să demonstreze că nu există pericolul apariției unor probleme determinate de alegerea reprezentantului juridic? Cum trebuie dovedită, din punct de vedere practic, *lipsa* unui lucru *în viitor*?

143. Având în vedere toate considerațiile de mai sus, propunem Curții să readucă noțiunea de „independență a unui avocat” de la articolul 19 al treilea paragraf din statut la proporțiile sale reale. În primul rând, independența respectivă, atât externă, cât și internă, este diferită de „calitatea de terț”. În al doilea rând, dimensiunea internă a acestei independențe, și anume lipsa unui conflict de interese în cauza concretă, este necesar să rămână limitată la situațiile de conflicte clar perceptibile, care trebuie să fie apreciate din perspectiva experienței specifice anumitor tipuri de relații în care conflictele apar în mod necesar, iar nu din perspectiva unei prezumții preventive sau să fie investigate peste măsură de către instanță.

144. Rezumând, pentru a respecta articolul 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut, reclamantul trebuie să fie reprezentat de un avocat care este autorizat în mod corespunzător să practice în fața unei instanțe naționale a unui stat membru, după cum reiese din certificatul relevant (certIFICATELE relevante) și are calitatea de terț în raport cu reclamantul. În plus, este necesar ca avocatul să nu fie împiedicat să acționeze în contextul litigiului individual fie din cauza existenței unei presiuni externe, fie în urma oricărui alt conflict de interese care este evident perceptibil la nivelul unei ipoteze rezonabile întemeiate pe tipul concret de relație (prezentă sau trecută) dintre avocat și partea reprezentată.

2. Dimensiunea procedurală

145. În sfârșit, vom aborda consecințele procedurale ale oricărui eventuale neregularități legate de reprezentarea juridică a reclamantilor neprivilegiați în temeiul articolului 19 din statut.

59 Punctele 103-113 de mai sus din prezentele concluzii.

60 Implicit, este probabil ca o instituție sau agenție a Uniunii care acționează strategic să își înceapă apărarea punând sub semnul întrebării, ori de câte ori este posibil și cu orice informații care pot fi obținute, „independența” avocatului reclamantului neprivilegiat. În acest mod, este probabil ca din ce în ce mai multe cauze să fie analizate cu privire la acest aspect, extinzând în continuare cazurile de „lipsă de independență” în noi scenarii de fapt, ceea ce alimentează în mod natural tot mai multe excepții de inadmisibilitate, ceea ce determină apoi instanța să se angajeze în analize detaliate ale unor fapte și aspecte care cu greu se poate considera că fac parte din activitatea sa principală, înlocuind treptat orice sistem de control judiciar pe fond cu un adevărat *Uroborus* al inadmisibilității.

146. După cum am arătat deja mai sus, în jurisprudența Tribunalului lipsa independenței unui reprezentant juridic în sensul articolului 19 al treilea paragraf din statut este considerată ca fiind o neregularitate a cererii care este importantă și nu poate fi îndreptată, ce conduce la respingerea sa ca fiind vădit inadmisibilă⁶¹.

147. Trebuie să recunoaștem că dintre toate aspectele prezentului recurs, considerăm că această opinie este cea mai problematică, în special pentru două motive.

148. În primul rând, în jurisprudența care interpretează articolul 19 din statut (inclusiv ordonanța atacată)⁶², există o serie de trimiteri la condițiile care guvernează reprezentarea juridică a reclamantilor neprivilegiați derivate din tradițiile comune ale statelor membre. Totuși, în ceea ce privește consecințele procedurale ale nerespectării de către un avocat a normelor profesionale sau etice, în special a celor referitoare la conflictele de interese, normele și practicile naționale (cel puțin cele pe care le cunoaștem) par să contrasteze puternic cu ceea ce se susține că ar deriva din ele la nivelul Uniunii.

149. Pe de o parte, neregularitățile reprezentării juridice tind să fie considerate în statele membre ca fiind neregularități *procedurale* în statele membre, care *pot fi* în mod clar *îndreptate*⁶³. Astfel, în cazul în care o astfel de problemă este detectată de instanța competentă, instanța respectivă informează reclamantul în cauză, solicitându-i să remedieze situația și informându-l despre consecințele care ar putea urma dacă nu se conformează.

150. Pe de altă parte, pare să existe totodată o tendință clară în statele membre de a nu pune în discuție, în detrimentul clientului, validitatea actelor de procedură prezentate în fața unei instanțe în cazul în care există un conflict de interese între avocat și client. Din nou, în urma unei notificări din partea instanței, se poate impune avocatului să înceteze să acționeze sau reclamantului să desemneze un alt avocat⁶⁴. Totuși, nu găsim o sursă de inspirație în ordinea juridică a statelor membre pentru o practică în cadrul căreia, în cazul unor neregularități aparente sau reale legate de etica profesională, o instanță nu doar că își asumă rolul unei „camere disciplinare” care adoptă sancțiuni imediate, ci și aplică apoi aceste sancțiuni nu avocatului, ci reclamantului, declarând cererea sa ca fiind vădit inadmisibilă.

151. În al doilea rând, considerăm că o asemenea interpretare și practică judiciară nu respectă în mod evident garanțiile prevăzute la articolul 47 primul paragraf din cartă și, mai precis, accesul la justiție și la o cale de atac efectivă⁶⁵.

152. Prin urmare, nu putem fi de acord cu interpretarea și practica Tribunalului, chiar dacă a fost confirmată de Curte⁶⁶, potrivit căreia o neregularitate privind reprezentarea juridică independentă a unui reclamant este considerată un viciu al cererii introductive care nu poate fi îndreptat.

61 Punctele 68-78 de mai sus.

62 Punctul 18 din ordonanța atacată.

63 A se vedea de exemplu hotărârile Tribunal Constitucional (Curtea Constituțională, Spania) 199/2001 din 4 octombrie 2001 (ES:TC:2001:199), și 213/1990 din 20 decembrie 1990 (ES:TC:1990:213), precum și decizia Ústavní soud (Curtea Constituțională, Republica Cehă) Pl. ÚS-st. 42/15 din 8 octombrie 2015 (CZ:US:2015:Pl.US-st.42.15.1). A se vedea și IV. ÚS 3638/15 din 28 februarie 2018 (CZ:US:2017:4.US.3638.15.1).

64 A se vedea de pildă exemplele din Franța sau Spania, citate mai sus la nota de subsol 47.

65 A se vedea și punctele 72-78 din prezentele concluzii. În acest context, considerăm că nu este necesar să se efectueze o analiză a eventualelor limitări prevăzute la articolul 52 alineatul (1) din cartă, întrucât o astfel de practică pur și simplu elimină esența dreptului la o cale de atac efectivă. Observăm că de asemenea Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea EDO”) a statuat că o interpretare prea strictă a normelor de procedură naționale privind reprezentarea obligatorie constituie o încălcare a articolului 6 paragraful 1 din Convenția europeană a drepturilor omului (denumită în continuare „CEDO”) și, mai precis, a dreptului de acces la o instanță atunci când o cerere formulată de un reclamant – un avocat practicant – a fost respinsă, reclamantul fiind astfel privat de examinarea completă pe fond a afirmațiilor sale. A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 11 februarie 2014, Hotărârea Maširević împotriva Serbiei (CE:ECHR:2014:0211JUD003067108, §§ 47-51).

66 A se vedea Ordonanța Curții din 5 septembrie 2013, ClientEarth/Consiliul (C-573/11 P, nepublicată, EU:C:2013:564), comentată la nota de subsol 39 de mai sus.

153. Dimpotrivă, propunem ca eventualele neregularități ale reprezentării juridice să fie considerate neregularități procedurale ale cererii, care pot fi îndreptate. În plus, atunci când o instanță a Uniunii identifică o neregularitate în reprezentarea juridică, ea trebuie să informeze reclamantul despre aceasta pentru a-i oferi posibilitatea de a o îndrepta. Nu putem adopta poziția potrivit căreia, în asemenea situații, instanțele Uniunii pot să declare pur și simplu cererea vădit inadmisibilă, ceea ce ar soluționa cauza în mod definitiv.

154. Aceasta ar însemna, din punct de vedere practic, că de fiecare dată când identifică o posibilă nerespectare a cerințelor care se aplică statutului „avocaților” în sensul articolului 19 al treilea și al patrulea paragraf din statut, Tribunalul are obligația de a informa reclamantul în conformitate cu articolul 51 alineatul (4) din Regulamentul său de procedură⁶⁷

155. Obligația depunerii „înscrisurilor în termenul stabilit în acest scop” prevăzută în dispoziția menționată nu poate fi interpretată în mod rigid, în sensul că se referă numai la înscrisuri privind calitatea de membru în baroul național a avocatului, în timp ce ceea ce pare a fi problema reală care stă la baza reprezentării juridice a părții și consecințele care pot fi generate de aceasta dacă nu este remediată nu sunt identificate și comunicate părții respective, lăsând partea în cauză să presupună care ar putea fi, de fapt, problema percepută. O asemenea interpretare nu ar fi doar foarte formală, ca să nu spunem formalistă, ci ar ignora totodată logica evoluției normelor de procedură ale instanțelor Uniunii⁶⁸ și, înainte de toate, garanția de bază privind dreptul efectiv de acces la o instanță⁶⁹.

156. Astfel, cererea adresată unei părți în temeiul articolului 51 alineatul (4) din RPT trebuie să informeze reclamantul, nu doar referitor la orice alte documente care sunt necesare, ci și despre motivele pentru care sunt solicitate aceste documente, precizând orice îndoieli potențiale pe care le-ar putea avea instanța în legătură cu reprezentarea juridică a părții respective. Este necesar ca aceasta să informeze reclamantul dacă este necesară schimbarea reprezentantului său juridic și pentru ce motiv, menționând totodată în mod clar consecințele procedurale care vor urma, dacă nu dă curs notificării. În plus, după cum se afirmă și în dispoziția respectivă, grefierul trebuie să stabilească un termen rezonabil în care reclamantul să poată remedia situația. Desigur, orice asemenea termen stabilit de grefier în temeiul articolului 51 alineatul (4) din RPT începe să curgă și expiră independent de termenul inițial pentru introducerea acțiunii.

157. Numai dacă partea nu reacționează în consecință în termenul prevăzut Tribunalul poate să decidă dacă aceasta determină inadmisibilitatea cererii în temeiul articolului 51 alineatul (4) a doua teză din RPT⁷⁰.

67 O obligație similară revine *mutatis mutandis* Curții, în temeiul articolului 119 din Regulamentul său de procedură.

68 Aceasta face ca logica interpretării prezentate deja mai sus (la punctele 72-78) să devină chiar mai frapantă și mai periculoasă. Din nou, nu este mai degrabă logic ca normele de procedură să nu prevadă nicio posibilitate de îndreptare a neîndeplinirii criteriilor care nu sunt prevăzute în primul rând în norme?

69 Deși se îndepărtează de asemenea în mod semnificativ de abordarea de tipul „fondul înaintea formei” pe care Curtea o adoptă de regulă atunci când este vorba despre interpretarea articolului 47 din cartă sau a principiului protecției jurisdicționale efective, astfel cum este aplicat în cazul instanțelor statului membru, solicitând instanțelor respective să interpreteze normele procedurale naționale relevante într-un mod care să asigure mai degrabă decât să refuze accesul. A se vedea de exemplu Hotărârea din 12 iunie 2014, Peftiev și alții (C-314/13, EU:C:2014:1645, punctul 29), Hotărârea din 15 septembrie 2016, Star Storage și alții (C-439/14 și C-488/14, EU:C:2016:688, punctele 49-63), și Hotărârea din 27 septembrie 2017, Puškár (C-73/16, EU:C:2017:725, punctul 76). La rândul său, Curtea EDO amintește că „«formalismul excesiv» poate contraveni cerinței referitoare la asigurarea unui drept de acces practic și efectiv la o instanță în temeiul articolului 6 paragraful 1 din [CEDO]. Acesta apare de regulă în cazul unei interpretări deosebit de stricte a unei norme de procedură, care împiedică examinarea pe fond a acțiunii unui reclamant, cu riscul aferent ca dreptul său la o protecție efectivă din partea instanțelor să fie încălcat”. Curtea EDO, 5 aprilie 2018, Hotărârea Zubac împotriva Croației (CE:ECHR:2018:0405JUD004016012, §§ 97-99 și jurisprudența citată).

70 A se vedea în mod similar articolul 119 alineatul (4) din Regulamentul de procedură al Curții.

158. În sfârșit, pentru motive de exhaustivitate, se poate aminti că orice modificare potențială a reprezentantului juridic nu dă dreptul reclamantului să prezinte un nou set de argumente. Similar cu numirea unui nou avocat în urma excluderii unui agent, a unui consilier sau a unui avocat dintr-o procedură în curs de desfășurare în fața Tribunalului⁷¹, avocatul nou numit trebuie să preia mandatul în forma sa actuală în stadiul respectiv al procedurii.

D. Prezenta cauză

159. Aplicând criteriul pe care l-am propus mai sus⁷² în prezenta cauză, observăm în primul rând că respectarea cerinței prevăzute la articolul 19 al patrulea paragraf din statut nu pare să fie contestată. În procedura care a condus la emiterea ordonanței atacate, reprezentantul juridic al Universității din Wrocław pare să fie autorizat în mod corespunzător să practice în fața instanțelor poloneze.

160. În al doilea rând, întrucât reclamanta este o persoană juridică, nu se contestă nici faptul că reprezentantul juridic nu a acționat, în cadrul procedurii desfășurate în fața Tribunalului, în calitate de avocat angajat al Universității din Wrocław. Prin urmare, el era în mod clar un *terț* în raport cu clientul său. În plus, este cert că contractul în cauză între avocat și Universitatea din Wrocław a avut ca obiect o activitate didactică, iar nu prestarea de servicii juridice în fața Tribunalului. Astfel, independent de aspectul dacă acest contract privind prestarea activității didactice a plasat reprezentantul juridic pe o poziție de subordonare sau de dependență față de universitate, ceea ce contează este că obiectul contractului respectiv nu are nicio legătură cu reprezentarea juridică în cadrul procedurii în cauză.

În al treilea rând, referitor la cerința independenței, observăm că nu s-a sugerat că reprezentantul juridic ar fi fost supus vreunei forme de *presiune exterioară*. În ceea ce privește un posibil *conflict de interese*, se poate înțelege că Tribunalul a presupus că un asemenea conflict exista atunci când a făcut afirmația potrivit căreia contractul de drept civil dintre reprezentantul juridic și Universitatea din Wrocław a generat riscul ca opinia sa profesională să fie influențată, cel puțin parțial, de mediul său profesional⁷³.

Având în vedere sugestiile noastre menționate la punctele 139 și 140 de mai sus privind modul în care este necesar să fie abordată problema conflictelor de interese, nu putem fi de acord cu afirmația menționată.

161. Contractul în cauză (aparent cu normă parțială) a avut ca obiect predarea unor cursuri de drept internațional privat. În afară de existența acestui contract și de o fostă afiliere la universitate (atât ca student, cât și ulterior în calitate de cadru didactic), nu a fost identificată nicio legătură financiară sau de altă natură între Universitatea din Wrocław și reprezentantul juridic care să poată genera îndoieli rezonabile cu privire la aspectul dacă reprezentantul juridic a urmărit orice alte interese decât cele ale Universității din Wrocław.

162. În asemenea împrejurări, Tribunalul a săvârșit o eroare de drept atunci când a interpretat noțiunea de avocat prevăzută la articolul 19 al treilea paragraf din statut și, în același mod, noțiunea prevăzută la articolul 51 alineatul (1) din RPT în sensul că ar sugera faptul că o astfel de legătură ar putea pune sub semnul întrebării independența avocatului.

71 Potrivit articolului 55 alineatul (3) din RPT. S-ar putea adăuga doar că întregul articol 55 din RPT, care prevede posibilitatea excluderii unui agent, a unui consilier sau a unui avocat din cadrul procedurii, oferă încă o confirmare că interpretarea actuală a articolului 51 alineatul (4) din RPT este discutabilă. În cazul în care este posibilă înlocuirea unui avocat exclus, în orice etapă a procedurii, de ce ar trebui să fie imposibilă, din punct de vedere conceptual, înlocuirea unui reprezentant juridic dacă devine clar că acesta nu a îndeplinit criteriile de la articolul 19 din statut *ab initio* (și anume, atunci când a fost depusă cererea)?

72 Punctul 144 de mai sus.

73 Punctul 20 din ordonanța atacată.

163. Având în vedere cele de mai sus, concluzionăm că primul motiv de recurs în cauza C-515/17 P și primul motiv de recurs în cauza C-561/17 P sunt fondate. Ordonanța atacată trebuie anulată.

VI. Cheltuielile de judecată

164. Întrucât propunem trimiterea cauzei în recurs C-515/17 P spre rejudecare la Tribunal, cererea privind cheltuielile de judecată ale părților trebuie soluționată odată cu fondul.

165. În ceea ce privește cauza în recurs C-561/17 P și având în vedere articolul 184 alineatul (3) din Regulamentul de procedură, propunem Curții să oblige părțile la procedură să suporte propriile cheltuieli de judecată.

166. În conformitate cu articolul 140 alineatul (1) și cu articolul 140 alineatul (3) din Regulamentul de procedură coroborate cu articolul 184 alineatul (1) din acesta, Republica Cehă și Krajowa Izba Radców Prawnych trebuie să suporte propriile cheltuieli de judecată.

VII. Concluzie

167. Propunem Curții:

- „anularea Ordonanței din 13 iunie 2017, Uniwersytet Wrocławski/REA (T-137/16, nepublicată, EU:T:2017:407);
- trimiterea cauzei C-515/17 P spre rejudecare la Tribunal și soluționarea odată cu fondul a cererii privind cheltuielile de judecată efectuate de părți în această cauză;
- obligarea părților din cauza C-561/17 P să suporte propriile cheltuieli de judecată.
- obligarea Republicii Cehe și Krajowa Izba Radców Prawnych să suporte propriile cheltuieli de judecată.”